

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelvtudományi Tanszék

Házassági névviselési szokások napjainkban

Témavezető:
Dr. Kis Tamás
adjunktus

Készítette:
Pántya Szilvia
V. magyar – III. pedagógia

Debrecen, 2006.

Tartalom

Bevezetés.....	4
I. Az asszonynevek történetéről	5
1. Az asszonynevek kutatása	5
Az asszonynevek elhelyezkedése a tulajdonnevek rendszerében.....	5
2. Az asszonynevek kialakulása	7
A <i>-né</i> kialakulása	7
A <i>-né</i> jelentése	9
<i>Nő</i> és <i>né</i> a XIX. században	11
Az <i>asszony</i> szó jelentése és története	13
3. Az asszonynevek megszilárdulása.....	15
Asszonynev-használat a XVI. században	15
Az asszonyok népnyelvi megnevezése.....	18
Az özvegyasszonyok régi és mai megnevezése	19
Asszonynevek a házasság felbomlása után	20
4. Törvényi szabályozás	24
II. Az asszonynevek kutatások.....	27
1. Az asszonynevek rendszere az 1980-as évektől.....	27
Az elmúlt 25 év kutatási eredményei	27
Névviselés és egyenjogúság	27
2. Az asszonynevek használata napjainkban	29
Névviselési szokások az életkor függvényében	31
Névviselési szokások az iskolai végzettség függvényében	34
Névviselési szokások vidéken és városban, régen és most	35
A különböző foglalkozású asszonyok névhasználati szokása	41
3. Asszonyneveink és az Európai Unió	45
III. Névhasználati szokások 2003-ban és 2006-ban Debrecenben	47
1. A 2003-as névviselési szokások	47
A felhasznált források és az adatgyűjtés	47

	Életkor és végzettség mint a választást meghatározó szempontok	
elemzése	48
	1. Megoszlás végzettség szerint.....	48
	2. Megoszlás életkor alapján.....	53
	2. Névhasználati szokások 2006-ban Debrecenben.....	55
	Iskolai végzettség és névválasztás.....	55
	A felsőfokú végzettséggel rendelkezők névválasztása.....	56
	Az érettségizettek névválasztása	57
	A szakmunkás végzettséggel rendelkezők névválasztása	58
	Általános iskolai végzettséggel rendelkezők névválasztása.....	59
	Az egyes típusok vizsgálata az iskolázottság szemszögéből.....	60
	1. A <i>Kovácsné Nagy Zsuzsanna</i> típus.....	60
	2. A <i>Kovács Istvánné</i> típus	60
	3. A <i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i> típus	61
	4. A <i>Kovács-Nagy Zsuzsanna</i> típus	62
	5. A <i>Kovács Zsuzsanna</i> típus	62
	6. A <i>Nagy Zsuzsanna</i> típus	63
	A különböző névformák népszerűsége az életkor függvényében	64
	3. A férfiak házassági névviseléséről alkotott vélemények.....	69
Befejezés	72
Irodalom	74
Melléklet	77

Bevezetés

Dolgozatom célja a mai magyar házassági névadási rendszer bemutatása. Az első részben történeti áttekintést adok az asszonynevek kialakulásáról, bemutatom a témával foglalkozó szakirodalmat, az asszonynevek névrendszerben való elhelyezését és a törvényi szabályozását. A második részben bemutatom az egyes típusok kialakulását, népszerűségét, melyekhez felhasználok néhány általam jelentősebbnek ítélt vizsgálatot a témával kapcsolatban. Dolgozatom harmadik részében ismertetem azt a – saját kutatásaimra alapozott – statisztikai jellegű elemzést, mely a 2003-ban és a 2006-ban házasodók névválasztását mutatja be. Végül annak a kérdőíves felmérésnek az eredményeit ismertetem, melynek során arra kerestem a választ, hogy mi az emberek véleménye a férfiak házassági névviseléséről.

A 2003-as és 2006-os kutatásaimban azt vizsgáltam, hogy a debreceni házasulandó fiatalok milyen asszonynévtípusokat részesítenek előnyben. Az iskolai végzettség és az életkor függvényében vizsgáltam az adatokat.

Dolgozatom célja a házassági névadási szokások vizsgálata, a ma használatos házassági nevek kialakulásának történeti bemutatása, illetve a jelenlegi szokásokat befolyásoló tényezők számbavétele.

Az egyes névtípusok megnevezésére több lehetőség is nyílik, így például amit régen *leánykori név*-ként ismertünk, ma már *születési név*-nek is nevezhetjük, de ugyanazt jelenti a *saját név* vagy *egyéni név* is. A nők esetében használatos *asszonynév* kifejezést ma már *házassági név*-nek mondjuk a férfiak névváltoztatási lehetősége miatt. Dolgozatomban felváltva, egymás szinonimájaként fogom használni a *születési*, *saját* és a *leánykori név* kifejezéseket, illetve a *házassági* és *asszonynevek*-et.

I. Az asszonynevek történetéről

1. Az asszonynevek kutatása

A névadási és -használati szokások vizsgálata, a névállomány jelenségeinek kutatása a névkultúra kérdéskörébe tartozik. A névkutatók feladata az újonnan megjelenő és a háttérbe szoruló nevek vizsgálata, a névadási szokások változásának megfigyelése. Ami az asszonynev-választási szokásokat illeti, térben és időben a nők társadalomban betöltött szerepének megfelelően változik. Mára egyre több kutatót érdekel ez a téma. A magyar kutatók között találunk nyelvészeket, akiknek a tanulmányit felhasználtam – FERCSIK ERZSÉBET (2002), FERENCZY GÉZA (1972), HEXENDORF EDIT (1963), J. SOLTÉSZ KATALIN (1979) és ÖRDÖG FERENC (1975) –, de íróink közül is érdeklődtek néhányan a téma iránt, így például VERES PÉTER (1963).

A kutatók azt vizsgálták, hogy az adott asszonynevformák hogyan felelnek meg a nő modern társadalomban betöltött szerepének. Többben is végeztek rendszerezést az asszonynevek névrendszerben elfoglalt helyéről.

Az asszonynevek elhelyezkedése a tulajdonnevek rendszerében

Az asszonynevek tulajdonnév-rendszerünkben való elhelyezkedésének tisztázása érdekében röviden bemutatok néhány neves szakembertől származó rendszerezést.

KÁLMÁN BÉLA „A nevek világa” című munkájában a többemű nevek között tárgyalja a nők elnevezését (KÁLMÁN 1989: 72).

HAJDÚ MIHÁLY nem beszél asszonynevekről, ő a személyneveken belül csupán a keresztnéveket, beceneveket, családneveket és a ragadványneveket említi meg (HAJDÚ 1994: 17–43, 2003: 150).

J. SOLTÉSZ KATALIN „A tulajdonnév funkciója és jelenése” című könyvében a tulajdonneveket a következőképpen rendszerezi:

Hat nagyobb kategóriát nevez meg, melyeken belül további tulajdonnévtípusokat különít el. Az emberneveken belül személynevet, vezetéknevet, kiegészítő nevet, helyettesítő és asszonynevet különböztet meg (J. SOLTÉSZ 1979: 44–66). J. SOLTÉSZ elkülönítésének alapja a nevek funkciója. Ennek értelmében az asszonynév a nő férjezettségét, a férjétől való függőségét mutatja. Miért van szükség ennek a függőségnek a névben való megnyilvánulására? A vizsgálatokra, melyek talán válaszul szolgálhatnak erre a kérdésre, a dolgozat második részében térek ki, előtte bemutatom az asszonynevek kialakulását, történetét.

2. Az asszonynevek kialakulása

Amikor kialakult az asszonynévadás szokása, egyben létrejött a nők férfiaktól, illetve hajadon nő társaiktól való megkülönböztetése.

Hosszú évszázadokon keresztül a férjezett nő neve a férj nevének *-né* képzővel ellátott változata volt. A következő fejezetben bemutatom, hogy honnan származik ez a *-né* képző, s kitérek annak a vizsgálatára is, hogy valóban képzőről van-e szó. A szakemberek ugyanis különböző nézeteket vallanak.

A *-né* kialakulása

D. BARTHA KATALIN a *-nő* és *-né* alakok kialakulását az finnugor **neyü* alak kétféle fejlődési irányára vezeti vissza: *ney* > *neü* > *nöü* > *nő*, illetve *ney* > *nei* > *né* (D. BARTHA 1958: 118). PAIS DEZSŐ szerint a *fő* > *feje* analógiájára alakult ki nyelvünkben a *nöü* > *nő* alanyeset mellett a *neé* > *neë* > *nee* > *neje* személyragos alak (PAIS 1951: 6).

PAIS a *-né* tárgyalásakor külön foglalkozik a foglalkozásnév-képző *-né*-vel és a feleségnév-képző *-né*-vel (PAIS 1951: 4). Az előbbi jelentése nem más, mint hogy bizonyos foglalkozást nőnemű ember űz. Ebben az esetben az előtag lehet az utótag minőségjelzője. Például a *mosónő* szó esetében a *mosó* a *nő* minőségjelzője, vagyis olyan nőről van szó, aki mosással foglalkozik. Azt a lehetőséget is felveti azonban PAIS, hogy az utótag az előtag értelmezője. Így a *mosónő* szó jelentése: olyan mosással foglalkozó személy, aki mellesleg nőnemű. A régi nyelvhasználatban a foglalkozásnevekben szinte kivétel nélkül a *-né* alak szerepelt, a *-nő* csak elvétve fordult elő. Az asszonyokat jelölő *-né*-re már a XIII–XIV. századi nyelvemlékeinkben is található példa: *Marcelneygyaya*, (Marcelné) 1288-ból, illetve *paphwyiacabne*, (Pap Jakabné) 1376-ból (NÉMETH 1980: 461).

A *nő* és *né* szavaink tehát egy töből fakadnak, de míg a *nő* máig megtartotta önállóságát más szavakkal való kapcsolatában is, addig a *né* elveszítette azt, és denominális képzővé alakult (KERTÉSZ 1909: 122). Ezt bizonyítja, ha megfigyeljük a *-né*, illetve a *-nő* utótagú összetételek ragozott alakját. A *barátnő* szóhoz a *-nek* rag járul az utótag hangrendjéhez illeszkedve, így kapjuk a *barátnőnek* szavunkat. Ugyanígy viselkedik a *mosónőnek*, illetve a *táncosnővel* szavunk, míg a *szabóné* szóhoz a *-nak* ragot kapcsoljuk, mely az összetétel első tagjához, a *szabó*-hoz illeszkedik, akárcsak a *molnárnénak* és a *bírónéval* szavaink (LAZICZIUS 1943: 23). Nemcsak alakilag, hanem szemantikailag is különböznek egymástól.

GELEJI KATONA Nyelvtanában már külön választotta a *né* és a *nő* jelentését: „A feleség magyarul nő (...) a Tsásárnő az az Tsásár nője; királynő az az Király nője; Herczegnő az az Herczeg nője” (PAIS 1951: 5). A *-né* a szavak végén tehát azt jelenti, hogy valaki valakinek a felesége.

A férfi nevéhez vagy férfit jelentő köznévhöz csatolt *nő* szó *né* tövváltozata jelöletlen birtokos szerkezetet alkot (PAIS 1951: 5). A finnugor nyelvekre jellemző, hogy a birtokos szerkezetnek egyik elemén sem jelölik morfémaival a birtokviszonyt, hanem a szórendből tudunk következtetni rá. Később a *-né* – beleolvadva az összetételbe – elveszítette önállóságát, eltávolodott az eredeti *nő* szótól, majd elindult a képzővé válás útján. Ezt a folyamatot segítette a hangrendbeli különbség is, a nyelvérzék más szavakhoz is hozzákapcsolta, önállóságát elveszítette, jelentése teljesen összeforrt a névvel, s egyesek szerint képzővé alakult.

LAZICZIUS GYULA véleménye szerint azonban a képzővé válás még nem fejeződött be, erről majd akkor beszélhetünk, ha kialakult a *-né* veláris (*-ná*) alakja is (LAZICZIUS 1943: 24). Véleménye szerint a *-né* veszített alaki függetlenségéből, de még nem beszélhetünk képzőről. A tanulmány szerzője az igekötőkhöz teszi hasonlóvá a *-né* morfémat abból a szempontból, hogy már nem összetétel, de még nem is képző, így a kettő között félúton áll, akárcsak az igekötős szavaink.

PAPP LÁSZLÓ LAZICZIUS GYULÁVAL azonos nézőpontot képviselve azt mondja, hogy a *-né* toldalékkal ellátott nevek nem tekinthetők szószerkezetnek vagy összetételnek, sem pedig képzett szónak (PAPP 1960: 86). Ő szintén átmeneti kategóriának nevezi ezt az alakulatot, mely jelzői bővítmény után szószerkezetként viselkedik (*Kovács Istvánné* = Kovács István neje), toldalékolás tekintetében azonban inkább képzett szónak nevezhetnénk (*Kovácsné-nál*), semmint szóösszetételnek. A fentiek ellenére a szakirodalomban gyakran találkozunk a „képző” megnevezéssel, és a későbbiekben én is fogom használni.

A *-né* jelentése

PAIS DEZSŐ megállapítása szerint a *-né* utótag a férfira vonatkozó tulajdonnévhez vagy 'férfi' jelentésű közszóhoz járulhat (PAIS 1951: 4). Az utóbbira példa a régiségből az *uramné* kifejezés használata, mely gyakran előfordult úrinők aláírásában: *Az nagyságos Révay Mihály uramné Bakics Anna, Szalai Kelemen uramné* vagy a *grófné, császárné* megnevezésekben (PAIS 1951: 5). Gyakori, hogy ezek után a közszavak után ott áll az *asszony* megnevezés is (*polgárné asszony*). Ez a tisztelet kifejezését szolgálta.

A *-né* formának a régi nyelvben kettős szerepe volt: egyrészt jelentette azt, hogy egy nő férjzett, férjnél van: *Szabóné* tehát nem más, mint „Szabónak a felesége”. Másrészt foglalkozásnévhez járulva jelentette az illető nemét, vagyis: *szabóné* nőnemű *szabó*. Néhány foglalkozásnévben ma is előfordul régies hatást keltve: *mosóné, kocsmárosné, szakácsné*. Napjainkban azonban már a *-nő* formát kapcsoljuk a foglalkozásnévhez, így *színésznő-t, tanárnő-t, takarítónő-t* mondunk.

SÁNDOR ISTVÁN írja a XVIII. századi nyelvhasználatról: „Mosóné, Szakácsné, Barátné, Énekesné (...) szavak rosszul mondatnak, mert ezek a Magyarban Mosónak, Szakácsnak, Barátnak s Énekesnek Feleségét jelentik.” Majd így folytatja: „régente Magyarban a Nő annyit tett, mint

Feleség s innen eredett Nőszöm: házasodom, Nőtlen: Feleségtelen...” (SÁNDOR 1975: 128. Idézi: PAIS 1951: 9).

PAIS DEZSŐ szerint a *-né* képzős nevek eredetileg birtokos jelzős szerkezetek voltak (PAIS 1951: 5). A *Kovács Istvánné* név jelentése tehát nem más, mint „Kovács István neje”. Ebben az esetben a névben birtokos jelzős szerkezettel állunk szemben. PAPP LÁSZLÓ O. NAGY GÁBORT idézve azt mondja, hogy ezek a nevek lehetnek kijelölő jelzős szerkezetek is, s ebben az értelemben *Kovács Istvánné* az a nő, aki Kovács Istvánhoz tartozik (PAPP 1960: 85). PAPP összeveti e két felfogást, s ő valószínűbbnek tartja a birtokos jelzős szerkezet létjogosultságát (PAPP 1960: 85).

LEHR VILMOS „A ’nő’ és ’né’ használatához” című tanulmányában hívja fel a figyelmet arra a TOPPLER által tett megállapításra, hogy a *-né* és a *-nő* között nincs semmi különbség, jelentésük megegyezik, ami nem más, mint „feleség”. Hibás az a megkülönböztetés, mely szerint egyikük feleséget, míg a másik „csupán” nőt jelöl (LEHR 1892: 296). LEHR szerint azonban ez a megállapítás nem veszi figyelembe a népnyelvre jellemző gyakorlatot, melyben él a különbségtétel a kettő között, és nem csak a feleséget jelentheti e két szó, hanem bizonyos foglalkozások nőnemű képviselőit és egyéb nembeli megkülönböztetéseket is. Így a *mosóné*, *barátné* vagy *varróné* szavak nem a mosással vagy varrással foglalkozó férfi vagy a barát feleségét jelentik, hanem a nőnemű mosót, varrót és barátot.

Ha azt állítjuk, hogy a *-né* jelentése „nő”, akkor a *királynő* és *királyné* szavak jelentése megegyezik, tehát „nő nemű király”. A népnyelvben a királyné mégis mást jelent, a király feleségét. A királyi rang, cím, megnevezés tehát nem a nőt illeti, hanem annak férjét, s így a *-né*, *-nő* csupán képző, amely a királyhoz való tartozást fejezi ki. A népnyelvben a *kovácsné*, *papné*, *doktorné* eredeti jelentése „a kovács felesége”, „a pap felesége”, „a doktor felesége”. Ugyanakkor a *-né* képző járulhat tulajdonnevekhez is, ekkor a jelentése: „Kovács felesége”, „Szabó felesége”, „Tóth felesége”. A *tanítónő*, *papnő*, *doktornő* stb. alakok

nyelvünkben később jelentek meg, s jelentésük „nőnemű tanító, pap vagy doktor”.

A *-né* története és a nyelv rendszerében elfoglalt helye tehát nem nevezhető egyszerűnek vagy egyértelműnek. Az asszonyok megnevezésére már hosszú évszázadok óta használták, fejlődésében döntő jelentősége volt a XIX. századi nyelvújítási mozgalomnak.

Nő és né a XIX. században

A nyelvújítás képviselői szándékosan és tudatosan alakították nyelvünket. Ennek köszönhetően kezdett ketté válni a *-né*, illetve a *-nő* utótagú szavak jelentése. Tudatosan kezdték el a *-nő* utótagot használni a foglalkozásnév jelölésére. Ezt igazolja VERSEGHY FERENC 1805-ben keletkezett írása, mely szerint „varróné, amiben a *-né* formativa, a.m. 'varró mesterember felesége', varró nő pedig a.m. varróasszony, akár feleség, akár nem.” (PAIS 1951: 10). Ezt a megkülönböztetést használjuk ma is, azzal az el nem hanyagolható eltéréssel, hogy a varrónő szót egybe írjuk és összetételként használjuk, míg VERSEGHY jelzős szerkezetként külön írta.

Hosszú időre volt szüksége a nyelvnek ahhoz, hogy elfogadja és használja ezt a fajta megkülönböztetést, hiszen a népnyelvben sokáig a *-né* alakulatot használták mindkét jelentés esetében. Erre való utalásokat találunk a korabeli szótárakban is.

A Magyar Tudós Társaság 1838-ban kiadott magyar–német zsebszótárában a *Wischerin* magyar megfelelője még a *mosóné*. A *mosónő* szavunk itt nem szerepel, de már megtalálható a *varrónő* és a *szakácsnő* (PAIS 1951:10). A CZUCZOR GERGELY–FOGARASI JÁNOS-féle 1867-es szótárban ezt olvashatjuk: „Mosónő Nőszemély, ki fehérenműk mosásával foglalkozik, s keresi kenyerét.” Ezzel szemben a *mosóné* „mosó ember neje, azonban a közéletben 'mosónő' értelemben használtatik” (PAIS 1951: 10). Ehhez hasonló példákat találhatunk még szép számmal a XIX. század eleji

szótárainkban. Néhány foglalkozásnévben máig őrzi a népnyelv a *-né* formát, ilyen például a *szakácsné, mosóné*, de Erdélyben a cigányasszony, zsidóasszony megnevezése is *cigányné, zsidóné*.

Érdekes megfigyelést tesz PAIS, amikor arra hívja fel a figyelmet, hogy a XIX. század második felében felmerült egy kísérlet arra, hogy feleségnév-képzőként a *-né* helyett a *-nő* alakot alkalmazzuk. A régi nyelvben a *-né* formát használták mind a feleségek, mind a női foglalkozásnevek megnevezésére, majd a XVIII. század végére kettévált a két utótag, s a *-né* lett a feleségnév-képző, míg a *-nő* a foglalkozásnevekhez csatlakozott. Majd száz évvel később arra tettek kísérletet, hogy mind a feleségnevekhez, mind a foglalkozásnevekhez a *-nő* utótagot csatoljuk. Szerencsére nem vált be a kísérlet, de találunk rá példákat a XIX. századból FÉNYES ELEK Magyarország Geographiai Szótárában: *Radványi Ferencnő, Forgács Alajosnő*, vagy a D. BARTHA által említett *gr. Batthyány Vincénő* esetében (PAIS 1951: 12, D. BARTHA 1958: 118).

Már korábban is említettem, hogy gyakori volt a régi asszonynevekben az *asszony* szó előfordulása. A következő fejezetben ezen forma használatát mutatom be.

Az *asszony* szó jelentése és története

A régiségben a *-nő* utótag helyett a nembeli megkülönböztetésre az *asszony*, *kisasszony*, *lány* megnevezés volt jelen: *fejedelemasszony*, *cigányasszony*, ha nem férjezett, akkor: *gróf kisasszony*, *királykisasszony*, *cigány leány*, *arató leány* stb. Ma viszont azt mondjuk, hogy *grófnő*, *királynő*, az *asszony* formát ritkán, a *kisasszony* formát pedig szinte elhanyagolható arányban használjuk, míg a *leány* általában a nőnemű gyermekeket jelenti. Néha azonban előfordul, hogy azt halljuk egy férjes nőtől: „Még lánykoromban...”. Ilyenkor a férjhezmenetele előtti időkre utal.

Régebben az *asszony* szó jelentése sokkal tágabb volt, nem házasság nélküli nőt jelentett, hanem a Nőt, attól függetlenül, hogy férjezett-e vagy sem. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a Margit Legendában található „*Zent Margit azzon*” megnevezés, akiről tudjuk, hogy nem volt férjnél.

Jelentése később változott meg, s lett „férjezett nő”, vagyis már nem „leány”. A régiségben használatos *mosóasszony*, *mosóné* szavak jelentésben nem tesznek különbséget hajadon és férjezett nők között, később vált ketté e szavak jelentése, s az *asszony* jelenti ma a férjezett nőt, míg a *-né* és *-nő* egyrészt szintén a házasság nélküli nőket jelöli, másrészt bizonyos foglalkozású nőket. Nyelvünk később ezeket is kettéválasztotta, s így alakult ki a *-né* „feleség” jelentése, és a *nő* önálló jelentése. Az *asszony* szó is tovább él néhány kifejezésünkben, ahol nem helyettesíthető a „*nő*”-vel. Ilyenek például a *szomszédasszony*, a *komaasszony* vagy *özvegyasszony* szavaink, melyek helyett nem szoktunk *szomszédnő*-ről, *komanő*-ről vagy *özvegnő*-ről beszélni.

Az *asszony* megnevezés falun gyakoribb, mint városban, hiszen a nagyobb városokban, ahol nem ismerik egymást az emberek, honnan tudnánk, hogy az illető hölgy *asszony*-e (a mai értelemben, tehát *férjezett*-e) vagy sem?

Manapság akár sértőnek is érezhetné valaki, ha *Asszonyom*-nak szólítanák, hiszen az életkora alapján már senki esetében sem lehetünk biztosak benne,

hogy férjezett-e. Vagy inkább *férjes*? Gondoljunk bele, hogy a nőkre azt mondjuk: *férjezett*, a férfiakra pedig, hogy *nős*. Szóval van nője, vagy ahogy szoktuk mondani, *neje*. Akkor nekünk nőknek miért ne lehetne férfink, azaz miért ne lehetnénk *férjesek*?

Az *asszony* kifejezés használata tehát inkább a régiségben volt jellemző a férjezett nők megnevezésére, a XVI. századi forrásokban gyakran találkozunk vele. Ebben az időszakban alakult ki az asszonynevek rendszere a nyelvünkben, ezért a következő fejezetben bővebben tárgyalom a XVI. századi névhasználati szokásokat.

3. Az asszonynevek megszilárdulása

Asszonynev-használat a XVI. században

A *-né* képzővé válása egyes kutatók szerint máig sem fejeződött be, mások szerint pedig a XVII. század végére megszilárdult a helyzete. Az biztosan állítható, hogy a XVI. század végére kialakult a férj nevéhez való hozzátoldásának a szokása. KÁLMÁN BÉLA ebben az időben már képzőről beszél, míg PAIS DEZSŐ csak a XVII. századra teszi a *-né* szó képzővé válását (KÁLMÁN 1989: 73, PAIS 1951: 6).

A régi nyelvben a leggyakoribb előfordulású forma a *Kovács Istvánné*-féle névhasználat volt, mely egészen a közelmúltig megőrizte vezető pozícióját. Így az asszonyok az apjuktól örökölt saját nevük helyett a férjük nevét kezdték viselni a házasságkötés után az ahhoz kapcsolt *-né* toldással. A többi variáns előfordulása sokkal ritkább volt, csak a XX. század közepén, az 1952-es törvényi szabályozásnak köszönhetően váltak hivatalossá. Nézzük meg részletesebben, hogy milyen példáink vannak a különböző típusokra.

FÜLÖP LÁSZLÓ „Női és asszonynevek a XVI. századi levelekben” című tanulmányában bemutatja a korabeli levelezésekből származó adatokat, melyek jól tükrözik a XVI. század második felének névadási szokásait (FÜLÖP 1983). Több csoportot nevez meg FÜLÖP, a női nevek kategórián belül találkozunk a *keresztnev + asszony* formával, mely ebben a korban még nem férjes nőt jelölt (*Margit asszon*) (FÜLÖP 1983: 56).

Gyakran említették leánykori nevükön az asszonyokat: *Cseh Margit* (Sárkány Antal felesége), *Kanizsai Orsolya* (Nádasdy Tamásné) (uo. 56).

Gyakori volt a nő keresztnevének említése az *asszony* köznévvvel ellátva: *Anna asszon*, *Ilona asszon* stb., ugyanakkor a nő teljes születési neve után is állhatott az *asszony* szó: *Coron Dorkó asszon* (Gyulaffy János felesége) (uo. 56–57).

A nőket gyakran a férj családnévéhez kapcsolt *asszony* szóval jelölték: *Simon asszon*, vagy *Simonné asszon* (uo. 57).

A férj családneve után álló *uram + né* formát ma már nem használjuk. Erre példa a XVI. századból a *Dobó uramné* (uo. 57).

Napjainkban is használatos említő név a férj családneve *-né* képzővel ellátva: *Gálfiné*, *Vajdáné*, illetve hivatalos változat a férj teljes nevéhez kapcsolt *-né* képző: *Batthyány Ferencné*, *Nádasdy Tamásné*, melyhez hozzákapcsolhatja a születési nevét (uo. 57). Erre példa a XVI. századból *Csaby Istvánné Bery Katerina* (uo. 58).

A korabeli asszonynevek legnagyobb hányadát ez utóbbi két kategóriába tudjuk sorolni. Ritkán, de találhatunk példát arra is, amikor a férj családnevét a feleség keresztnéve követi: *Batthyány Katerina* (Batthyány Ferencné) (uo. 58). Később látni fogjuk, hogy milyen komoly vitákat eredményezett ezen típus hivatalossá tételének az igénye.

Elhanyagolható mennyiségben van jelen, de mégis megemlítem a teljesség kedvéért a következő típusokat: *Bertalan uramné* (férj keresztnéve + *uramné*), *Bernáltné* (férj keresztnéve + *né*), *Filep deákné* (férj keresztnéve + *foglalkozása + né*), *Anna királyné* (feleség keresztnéve + férj méltósága + *né*) (uo. 58). Ez utóbbi megnevezés nem idegen számunkra, annál inkább újszerűen hatnak az azt megelőző formák.

Látjuk, hogy a bőséges választási lehetőséget ki is használták a nők, s ezt támasztja alá PAPP LÁSZLÓ tanulmánya is, melyben az alapján csoportosítja a XVI. században előforduló asszonyneveket, hogy milyen rokonsági viszonyt fejeznek ki. Az egyik csoportba tartozik a feleségek megnevezése, melyen belül három nagyobb csoportot különít el (PAPP 1960: 56–57).

1. Férfinevből és a *feleség* stb. szóból alakult megnevezések:

- a) Egyéni női név nélkül (*az pap Janos felesége*) (uo. 67)
- b) A nő keresztnévvel (*Czorba gergel felesége Anna Aszon*) (uo. 67)
- c) A nő teljes nevével (*Chorba Anna Zambo danielne*) (uo.68)

2. A -né képzővel alakult megnevezések

- a) A -né képző a férfi családnevéhez járul (*Tharnoczyne*) (uo. 69)
- b) A -né képző a férfi teljes nevéhez járul (*Albert Ambrusné*) (uo. 69)
- c) -né képzős alakulat és a nő keresztnéve (*Thot Benedekne Agotha*) (uo. 75)
- d) -né képzős alakulat és a nő teljes neve (*Bornemisza Boldisarne Szechi Anna*) (uo. 63)

3. Özvegyek megnevezése (uo. 77)

- a) Birtokos jelzős szerkezet (a férj neve birtokos jelző) (*Domina Cristiana Rlcta petri Simon* – latin) (uo. 79)
- b) A néhai jelzővel bővített -né képzős alakulat (*nehay Buza miklosnenal margit Azzonnial*) (uo. 79)
- c) Újból férjhez ment özvegyek (Ők nem alkotnak külön kategóriát.)

Érdeemesnek találok megemlíteni, hogy az erdélyi asszonynevek körében találunk olyan formákat a XVI. század második feléből, amelyek nálunk nem használatosak, ezért érdekesnek hathatnak. Ilyen például a *Veres Pál felesége* említő név, ahol a -né képző helyett a *felesége* szó áll, illetve ennek bővített változata: *lakatos Balint elseo felesege Anna azzony* (B. GERGELY 1993: 119).

Szintén szokatlan az a változat, ahol a feleség keresztnéve áll az első helyen, s ezt követi *a férj teljes neve + felesége*: *Anna Nyreo Marthon felesege*, valamint *a férj teljes neve + felesége + a feleség teljes neve* kapcsolat: *Kis Gergely Márton ...Felesége Lovász Annok* (uo. 120).

Ma már nem használjuk a *házastársa* megnevezést, de erre is van adatunk a XVI. századból: *Almadi Ilonazzony Zekeny Uramnak Hazas tarsa* (uo. 120).

Ez utóbbi két formában látjuk, hogy hangsúlyt kap az asszony leánykori neve. Az erdélyi asszonynevek esetében is azt mondhatjuk el, amit a korabeli magyar névszokásról, hogy a férj teljes neve és a -né képző használata a legelterjedtebb: *Zabo Janosne, zabo gazpardenak...*(uo. 121).

Ezek mellett szintén jelen vannak a következő formák is: *férj családneve + né, férj neve + foglalkozása + né, férj neve + né + feleség keresztnéve, férj teljes neve + né + feleség teljes neve, feleség teljes neve + asszony, feleség teljes saját neve, férj családi neve + feleség keresztnéve* (uo. 122–123).

A fenti adatokból látszik, hogy nagyon sokszínű volt az asszonynévadás a XVI. században, mely változatok közül a *-né* képzőt tartalmazó formák maradtak fenn napjainkig, s elvesztek az *asszony* közszóval bővülő változatok, illetve a *-né* képző közszóhoz való csatolása is ismeretlen a mai asszonyok előtt.

A széles választékból azonban a *férj neve + né* változat fordult elő a legnagyobb számban, s megőrizte népszerűségét egészen az utóbbi évtizedekig.

A nevek ezen bőséges választéka nem volt törvényekbe foglalva, többnyire említő névként használták őket, melyek ma is jelen vannak nyelvünkben, s többen végeztek kutatásokat ebben a témában. A következő fejezetben ÖRDÖG FERENC említő nevekről végzett kutatását mutatom be (ÖRDÖG 1975).

Az asszonyok népnyelvi megnevezése

Az anyakönyvbe hivatalosan bejegyzett formák mellett használatosak a népi asszonynévformák. ÖRDÖG FERENC a következő típusokat nevezi meg:

A *-né* képző férj nevéhez való kapcsolása nagyon gyakorinak mutatkozik, de nemcsak a hivatalos *Kovácsné* formára kell gondolnunk, hanem a férj utónevéhez (*Sanyiné*) vagy becézőnevéhez (*Lujza Laciné*) is kapcsolódhat ez a képző (ÖRDÖG 1975: 70).

Gyakran említik az asszonyokat leánykori nevükön is, ez azonban akkor jellemző igazán, ha helyi születésű a nő. A más településről érkezett menyecskék születési nevét a férj rokonai, ismerősei gyakran nem is

ismerik, így az ő esetükben jellemző a férjes nevén szólítás. Aki viszont helybeli, azt férjhezmenetel után is a saját nevén említik és szólítják meg (VERES PÉTER 1963).

Az említő nevek között nagyon gyakori az 1971-ben nagy vitát kiváltott férj vezetékneve és a feleség utóneve típus azon változata, hogy a feleség szólító neve elé kerül a férj vezetékneve: *Kovács Zsuzsi*. ÖRDÖG FERENC nem tartja idegennek ezt a megnevezést, de megjegyzi, hogy nem a legszerencsésebb forma, mert nincs előzménye a nyelvünkben, illetve félreérthető, hihetik a nő születési nevének a férj vezetéknevét, mindezek mellett sérti a nők egyenjogúságát, hiszen utónevüket teljes mértékben alárendelik férjük nevének. ÖRDÖG egyértelműen a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus mellett foglal állást, mert ez a *névforma* utal a családi állapotra, ugyanakkor megtartja a nő saját nevét is. Véleménye szerint „a nők egyenjogúságáról addig legföljebb beszélni lehet, amíg a nők függőségét még a nevekben is hangsúlyozza a hivatalos szokás” (ÖRDÖG 1975: 72).

A nő neve megváltozik, ha özvegyé válik. Nézzük meg, hogyan nevezték az özvegyasszonyokat régen, és hogyan nevezzük ma.

Az özvegyasszonyok régi és mai megnevezése

A XVI. században *özvegy Kovács Istvánné* nem élhetett, mert a *-né* képző nem csupán *Kovács István*-hoz kapcsolódott, hanem *özvegy Kovács István*-hoz, akinek a felesége nem él. Így *özvegy Kovács Istvánné* nem más, mint *Kovács István*-nak a meghalt felesége. Ma azonban abban a jelentésben használjuk ezt a nevet, hogy „*elhunyt Kovács Istvánnak a felesége*”. A *-né* képző tehát csupán *Kovács István*-hoz kapcsolódik, és az *özvegy* az egész névre vonatkozik, vagyis *Kovács Istvánné*-ra.

A régi nyelvben az özvegyiség kifejezésére a következő példáink vannak: *Paxy Anna, néhai nagyságos Révay Ferenc uram házastársa, Kabos Gábor*

uram özvegye Ébeni Anna, Árva Teleki Anna (KERTÉSZ 1909: 123). Napjainkban azt nevezzük árvának, akinek a szülei már nem élnek. A régi nyelvben az is árva volt, akinek a férje meghalt. Ez a nyelvi jelenség is kifejezi a nők férjüknek való alárendeltségét, illetve azt, hogy a házasságkötés után a férj vette át azt a férfi szerepet, melyet korábban az édesapa töltött be.

Itt érdemesnek tartom megjegyezni, hogy az olyan előtagok a névben, mint az *özv.*, *dr.*, *ifj.* stb. esetében jelentős eltérés van abból a szempontból, hogy míg ma *özv. Kovács Istvánné* valóban özvegy, mert az *özvegy* előtag *Kovács Istvánné*-ra vonatkozik, addig *dr. Kovács Istvánné* valójában nem birtokolja a doktori címet, mert az csak a férjét illeti meg. Ha ő maga doktorált, akkor *Kovács Istvánné dr.* a neve. *Ifj. Kovács Istvánné* pedig a Kovács Istvánok közül a fiatalabbnak a felesége, tehát az *ifjabb* kifejezés sem rá, hanem a férjére vonatkozik.

Az asszonyok neve megváltozhat a házasság megszűnése után is. A következő fejezetben az elvált nők névhasználati szokásait mutatom be.

Asszonynevek a házasság felbomlása után

A Családjogi törvény 26.§ (3) bekezdése értelmében a házasság megszűnése után a volt feleség továbbra is viseli a házasság fennállása alatt viselt nevét. Ha változtatni szeretne ezen a néven, akkor azt kérvényeznie kell. Ha a házasságban nem viselte a férje nevét a házasságra utaló toldással *Kovács Istvánné* vagy *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* formában, akkor ezt nem viselheti a házasság felbomlása után sem. A törvény (4) bekezdése alapján új házasság kötése után sem viselheti a fent említett *a)* és *b)* típusokat.

A (6) bekezdés szerint, ha a feleséget szándékos bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték, akkor a bíróság a férj kérésére eltilthatja a nőt az *a)* és *b)* típusok viselésétől.

Ha azonban a nő a lehetséges asszonynevek közül a *c)* típust választotta – a *férj családi neve + a nő utóneve* –, akkor azt viselheti az új házasságában is.

Az új házasság kötésekor ebben az esetben a volt férj családi neve úgy viselkedik, mintha a nő születési családi neve lenne. Ha *Nagy Zsuzsanna* első férjével kötött házasságában a *Kovács Zsuzsanna* nevet viselte, akkor a *Kiss Jánossal* kötött második házasságában is viselheti a *Kovács Zsuzsanna* vagy a *Kissné Kovács Zsuzsanna* neveket, de lehet az új neve *Kiss Zsuzsanna* is. Ez azért lehetséges, mert azt a nevet, amit *születési* vagy *saját név*-ként említünk, a törvény *a maga teljes neve*-ként nevezi meg, mely hajadon nő esetében a születési nevét jelenti, házas, elvált vagy özvegy nő esetében pedig a házasságkötés előtt viselt nevet, ami ebben az esetben lehet az előző férj családi neve is.

Ha azonban az elvált nő az első házasságában a *férj családi neve + a nő utóneve* típust viselte, és a második házasságában a születési nevét szeretné viselni, a törvény szerint névmódosítással vissza kell szereznie eredeti nevét.

Arra vonatkozóan nincsenek adataim, hogy az újra házasodott nők hogyan viselik a nevüket a második házasságban, de az elvált – és második házasságot nem kötött – nők névviseléséről a következő adatokat találtam.

1998-ban Magyarországon az elvált nők 61,6%-a a házasság felbomlása után továbbra is a *férj teljes neve + né* formában viselte nevét, 27%-uk pedig a születési nevét hordta. Ez az arány jóval magasabb itt, az elvált asszonyok körében, mint a házasságban élők esetében, hiszen ott csak 2,5%-uk viseli a saját nevét. Ez azt mutatja, hogy a házasság felbomlása után sokan visszavették a leánykori nevüket.

Az elváltak további 9,8%-a a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típust viselte, 1,5%-uk hordta a *férj családi neve + a nő utóneve* formát, míg 0,1%-uk a *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* változatot viselte (1. ábra). Ez az arány nagyjából megegyezik a fővárosra, a megyeszékhelyekre, a városokra, a nagyközségekre és községekre lebontott adatokkal, ami azt mutatja, hogy országsszerte egyenletes arányban viselik az elvált nők a nevüket.

1. ábra

Elvált asszonyok névviselése 1998-ban (Népességnyilvántartási Füzetek, 1999).

A névviselés módja	Az országban	A fővárosban	Megyeszékhelyeken, megyei jogú városokban	Városokban	Nagyközségekben	Községekben
<i>Kovács Istvánné</i>	61,1%	61,8%	58,1%	61,6%	65,4%	65,4%
<i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i>	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
<i>Kovácsné Nagy Zsuzsanna</i>	9,8%	9,3%	12,3%	9,8%	8,0%	7,2%
<i>Kovács Zsuzsanna</i>	1,5%	2,5%	1,4%	1,1%	1,2%	1,0%
<i>Nagy Zsuzsanna</i>	27,0%	26,3%	28,1%	27,4%	25,3%	26,3%

Az elvált nők nagy része a vizsgálat eredményei alapján megtartotta a házasságban viselt nevét. Ennek valószínűleg az a társadalmunkra jellemző gondolkodás az oka, mely szerint a férjzett nők pozitívabb megítélés alá esnek, mint a független nők. HEXENDORF EDIT véleménye szerint a magányos nők sokkal hajlamosabbak depresszióra, mint a magányos férfiak, mert annyira feszélyezi őket a nevükből fakadó negatív társadalmi megítélés (HEXENDORF 1963: 434).

Az elvált nők kis hányada veszi vissza a születési nevét, amelyhez névváltoztatási kérelem szükséges. Vannak olyan esetek, amikor nem szűnik meg a házasság, mégis megváltozik a nő házasságban viselt neve. Vegyük számba, hogy melyek azok az egyéb névváltoztatási esetek, amelyek érintik a házastársi nevet.

Rendelet szerint „Ha a feleség férje családi vagy teljes nevét viseli, a férj nevének megváltoztatása reá is kiterjed” (UGRÓCZKY 1997). Ha tehát a férj megváltoztatja a nevét, akkor automatikusan megváltozik a felesége neve is. Ahhoz, hogy a férj megváltoztassa saját családi nevét, nem szükséges a feleség hozzájárulása.

A házasságban élő, elvált vagy özvegy nő viszont nem változtathatja meg a házassági nevét, mert az a férje nevének megváltoztatását jelentené. Arra azonban van lehetőség, hogy a házasság fennállása alatt a nő megváltoztassa az asszonynevét egy másik formára. A névváltoztatás további bonyodalmakat okozó részleteibe nem mélyedek bele.

Az asszonynevekben használatos *-né* forma, valamint *asszony* megnevezés történeti áttekintése, és az elvált, özvegy nők megnevezéseinek áttekintése után bemutatom az asszonynevek törvényi szabályozását.

4. Törvényi szabályozás

A házassági névtípusok tárgyalásakor elengedhetetlennek tartom a névviselés törvényi hátterének áttekintését. Az 1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról még nem rendelkezik a névviselésről. Az első törvényi szabályozás e tekintetben 1952-ben látott napvilágot. Ez a törvény a következőképpen rendelkezik a házassági névviselésről: „A feleség vagy férje nevét viseli a házassági viszonyra utaló toldással, amelyhez a maga nevét hozzákapcsolhatja, vagy kizárólag a maga nevét. Ha kizárólag a maga nevét kívánja viselni, erre irányuló szándékát a házasságkötést megelőzően az anyakönyvvezetőnek be kell jelentenie.” (Az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról 26. § (1) bekezdése). Ennek megfelelően a *Kovács Istvánné (Nagy Zsuzsanna)* és a *Nagy Zsuzsanna* típusok közül választhatott a menyasszony. E két hivatalos forma mellett azonban a gyakorlatban több megnevezés volt jelen már ebben az időben is: *Kovács Istvánné*, *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna*, *Kovácsné* (említő névként), *Kovácsné Nagy Zsuzsanna*, *K. Nagy Zsuzsanna*, *Nagy Zsuzsanna*, *Nagy Zsuzsanna Kovács Istvánné*, *Nagy Zsuzsanna Kovácsné* (az utóbbi két esetben mintegy értelmezőként van jelen a férj neve), *Kovács Istvánné Zsuzsanna*, *Kovácsné Zsuzsanna* (ez utóbbi két forma lehetőséget nyújt a könnyebb kommunikációra, a megszólításra) (FERENCZY 1972: 468).

A feleség utónevének a férj vezetéknevéhez való kapcsolására hivatalosan 1974. óta van lehetőségük a nőknek. A törvénymódosítást viták hosszú sora előzte meg. A hivatalossá tételére vonatkozó igény az 1971-es Országos Nőkonferencián merült fel, ahol a szakemberek egyértelműen ellene szavaztak idegensége miatt, valamint azért is, mert nem árulja el a viselője családi állapotát. Ezen kívül a nő férjének való alárendeltségét fejezi ki. (Inkább függőséget mutat, mint a *-né* képzős változat, mert a

feleség feláldozza a maga vezetéknevét, s – FERENCZY szerint – a férj neve „uralkodik rajta”.) FERENCZY ez ellen a forma ellene foglal állást, de megjegyzi, hogy „Okvetlen kivételt kell tennünk azokkal, akik férjük iránti megbecsülésből művésznévként párosítják össze férjük vezetéknevét a maguk keresztnévvel.” (FERENCZY 1972: 462). Példának Blaha Lujza nevét említi a szerző, s hozzáteszi, nem támogatja, hogy csupán „idegenutánzásból” bárki viselhesse ilyen formában a férje nevét. Szintén e névtípus ellen szólal fel NAGY J. BÉLA is, aki azzal érvel, hogy ellenkezik a magyar nyelvszokással a férj vezetéknevének a feleség keresztnévvel való összekapcsolása (Idézi: FERENCZY 1972: 470). Az 1974-es törvénymódosítás megszületése előtt zajlott heves vitákon egyesek a társadalmi változásokkal való haladást hangsúlyozták, mások véleménye szerint ez a típus éppen a haladást akadályozza. FERENCZY SZABÓ T. ATTILÁT idézve idegenmajmolásnak nevezi ezt a típust (FERENCZY 1972: 469), KÁLMÁN BÉLA szerint pedig fölösleges: „Noha a törvény megengedi, ez a divat merőben ellenkezik a magyar nyelvszokással, haszna nincs, tehát fölösleges” (KÁLMÁN 1989:74). Nézzük meg, hogyan nyilatkozik egy hölgy erről a témáról. J. SOLTÉSZ felhívja a figyelmet arra, hogy más nyelvekben a *Mrs*, *Mme*, *Frau* kiegészítő elemek utalnak a nő családi állapotára, a magyarban viszont nincs ilyen jelölő elem, így nem egyértelmű, hogy *Kovács Zsuzsanna* férjzett-e vagy sem (J. SOLTÉSZ 1979: 66–67). Kérdés azonban, hogy szükséges-e a névnek kifejezni a családi állapotot. A férfiak esetében ugyanis semmilyen elem nem utal arra, hogy házasságban élnek.

KAHÁNA MÓZES véleménye szerint teljesen mindegy, hogy az asszonyok felveszik-e a férjük vezetéknevét vagy megtartják a sajátjukat, a lényeg az utóneve, mert az az egyetlen név, ami a sajátja, hiszen a születési vezetéknevét az apjától kapja, asszonynevét pedig a férjétől (KAHÁNA 1972: 9. Idézi: FERENCZY 1972: 465). Egy nőnek tehát nincs saját családi neve, azt csak „kölcson kapja” az apjától, amit a férjhez meneteléig visel, azután pedig lecseréli a férje nevére. SZABÓ T. ATTILA szerint van a nőknek is saját családi nevük, amelyet nem kellene

lecserélni: „miféle egyéniség megőrzés az, amely az asszony egyéniségéből pusztán a keresztnévet tartja megőrzendőnek és a nő eredeti vezetéknevét nem?!” (SZABÓ T. 1956: 51). Véleménye szerint egy nő tartsa meg a teljes egyéni nevét, s írja elé a férje vezetéknevének kezdőbetűjét (*K. Nagy Zsuzsanna*). Ez a vélemény sokkal demokratikusabb szemléletet tükröz, s ebbe az irányba halad a társadalom, egyre több nő viseli a születési nevét a házasságkötés után.

A kérdéstről lehet vitatkozni, érveket és ellenérveket felsorakoztatni, tény azonban, hogy *Az 1974. évi I. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló határozat* IV. fejezetének 26. § (1) bekezdése alapján ez a változat is bekerült a hivatalos magyar asszonynevek közé. A módosítást követően a következő típusok közül választhatnak a nők:

- „a) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja (*Kovács Istvánné (Nagy Zsuzsanna)*), vagy
- b) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja (*Kovácsné Nagy Zsuzsanna*), vagy
- c) férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét (*Kovács Zsuzsanna*), vagy
- d) kizárólag a maga teljes nevét viseli (*Nagy Zsuzsanna*).”

Az első és utolsó névváltozatok jelen voltak az 1952-es törvényben is, a már említett férj családnevéhez kapcsolt utónév típus (*Kovács Zsuzsanna*) és a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* formák viszont ekkortól váltak hivatalossá. A 2003-as és 2006-os kutatásaimban ezen formák népszerűségét vizsgáltam, s a dolgozat harmadik részében ismertetem az eredményt.

A 2002-es törvénymódosítás óta van rá lehetőség, hogy a férj is felvegyen házassági nevet. Ezt a módosítást azonban majd a későbbiekben kívánom bemutatni, ugyanis ehhez kapcsolódik a 2006-ban házasodók névviselési szokásainak vizsgálata. Mielőtt rátérek a vizsgálatom bemutatására, ismertetem az elmúlt huszonöt év jelentősebb kutatásait, és az asszonynev-használatról kialakult véleményeket.

II. Az asszonynév-kutatások

1. Az asszonynevek rendszere az 1980-as évektől

Az elmúlt 25 év kutatási eredményei

Névviselés és egyenjogúság

Több szakember – így HEXENDORF EDIT, KASSAI ILONA, NAGY ENDRE, SZENDE TAMÁS – is azt az álláspontot képviseli, hogy nincs szükség az asszonynevekre. Ha a férfi nevében nem jelöli semmi a családi állapotát, akkor a nő miért köteles azt feltüntetni?

HEXENDORF szerint „Az asszonynevek eltörlése legalább olyan fontosságú lépés lesz, mint amilyen a törvénytelen gyermek fogalmának a megszüntetése volt” (HEXENDORF 1963: 434). A szerző véleménye szerint a magányos nők sokkal hajlamosabbak a depresszióra, mint a magányos férfiak, mert annyira feszélyezi őket a nevükből fakadó negatív társadalmi megítélés (HEXENDORF 1963: 434).

HEXENDORF tanulmánya 1963-ban keletkezett, s az azóta eltelt negyven év alatt nemhogy előrelépés történt volna az asszonynevek eltörlésének ügyében, hanem létrehozták a *házassági nev*-et, így most már a férfiak is választhatnak új nevet maguknak. Ez is egy lépés az egyenlőség felé, de mikor jön el annak az ideje, amikor a férfiak számára is természetes lesz a házassági név viselése?

Mivel az asszonynév nem más, mint annak tükrözése, hogy a nő a férj függvénye, addig nem várható az eltörlése, ameddig a társadalom nem tekinti egyenrangúaknak a férjzetteket és az egyedülálló nőket.

FERENCZY GÉZA 1972-es „Nyelvművelés” című tanulmányában még szinte kigúnyolta annak a lehetőségét, hogy a férfiak is felvehessék

feleségük vezetéknévét (FERENCZY 1972: 465). Véleménye szerint akkor beszélhetnénk igazán egyenjogúságról, ha a férjek is viselhetnének házassági nevet, sőt – mint megjegyzi – a gyermekek is maguk dönthetnék el, hogy szeretnék-e esetleg édesanyjuk nevét viselni.

Ma már tudjuk, hogy a férfiaknak is van lehetőségük a házassági név viselésére. Ott még egyelőre nem tartunk, hogy a gyerek szabadon dönthessen vezetéknévéről, de nagykorúvá válásakor megváltoztathatja azt, és minden akadály nélkül felveheti az édesanyja vezetéknévét. FERENCZY előre utal az ilyen névválasztási szabadságból fakadó bonyodalmakra. Abban az esetben, ha a házas felek összekapcsolják a vezetéknévüket, s közös családnevük lesz, a gyermekük viselheti a szülei közös családi nevét, vagy a szülők választhatják neki egyikük vezetéknévét is.

A következő fejezetben azt kívánom bemutatni, hogy milyen motivációs tényezők játszanak szerepet a nők névválasztásában.

2. Az asszonynevek használata napjainkban

Az 1974-es törvénymódosításnak köszönhetően öt hivatalos asszonynév-típus közül dönthetnek a nők. E sokféle választási lehetőségből adódóan felmerül a kérdés, hogy mi alapján döntenek a házasodni szándékozó hölgyek?

Az adatokat egyrésztől LACZKÓ KRISZTINA 1996-os kutatásából merítettem (LACZKÓ 1996), másrésztől a kérdőíves felmérés során volt alkalmam néhány spontán interjút készítenem a válaszadókkal, és feljegyzést készítettem a véleményükről. A motivációs tényezők tárgyalása során ezen adatokra is támaszkodom. LACZKÓ KRISZTINA 1996-ban Budapesten végzett felmérésében az iskolai végzettséget, a foglalkozást, valamint a házasságkötés idejét és helyét figyelembe véve kutatta az egyes típusok választása mögött rejlő motivációkat (LACZKÓ 1996). Az anyaggyűjtés helyszínéül a XII. kerületi kórház szülészeti osztályát, valamint egy V. kerületi nőgyógyászati magánrendelőt választott.

Ahogy az a felmérésből kiderül, a névválasztáskor a következő szempontok játszanak fontos szerepet: a társadalmi előítéletek előli menekülés; a hagyomány tisztelete; az emberek úgy gondolják, hogy a név jelzés a külvilág számára a családi állapotukról, ugyanakkor gesztus a férj felé.

A névesztetiki szempont is döntő lehet a választás során. LACZKÓ felmérésében találkoztam a következő esettel: egy hölgy egyértelműen a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus mellett foglalt állást, mégis *Judt Gáborné* a hivatalos házassági neve, mert nehezen ejthető és kellemetlen hangzású lett volna az előbbi változat az ő esetében. Leánykori neve ugyanis *Bartl Zita*, így *Judtné Bartl Zita* lett volna a házassági neve, amit kellemetlen hangzása miatt nem szívesen viselt volna (LACZKÓ 1996: 164).

A családtagok véleménye is döntő lehet a választásban. A férj nevének viselése több esetben is a férj vagy az anyós kérése.

LACZKÓ kutatásában a foglalkozás abban az esetben volt befolyásoló tényező, ha a nőnek munkájából kifolyólag sokszor kell az aláírását alkalmazni, így a lehető legrövidebb formát választja. A vizsgálatból kitűnik, hogy a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus mutatkozik a legnépszerűbbnek az asszonyok körében, a megkérdezettek 41%-a emellett a variáns mellett döntött.

A választásban meghatározó tényezőket tekintve különbséget tehetünk belső és külső tényezők között (FERCSIK 2002a). Belső tényezők közé soroljuk azokat a szempontokat, melyekben szerepet játszik az egyéniség elvesztésének, illetve megtartásának az érzése. Azok a nők, akik úgy érzik, hogy nevük megváltoztatásával elvesztik egyéniségüket, általában nem veszik fel a férjük nevét, vagy a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típust választják. Fontos kérdés a családi összetartozás kifejezése. Akik úgy érzik, azzal, hogy a férjük nevét viselik, az összetartozásukat erősítik, gyakran választják a hagyományos, *Kovács Istvánné* vagy a divatos *Kovács Zsuzsanna* típusokat. Vannak azonban olyan nők, akik úgy gondolják, hogy nem kell tudatni a világgal a családi állapotukat, férjezettségüket magánügyüknek tekintik, ők megtartják a saját nevüket.

Sokan figyelembe veszik a név hangzását, hosszát, gyakoriságát, van aki még azt is megvizsgálja, hogy leírva milyen esztétikai hatást kelt.

A külső tényezők közé soroljuk a szakmai okokat és a külső személyek véleményét. A szakmai okokhoz tartozó szempont például az aláírás kérdése – amit említettek a titkárnők LACZKÓ tanulmányában – hiszen nehéz átállni a már megszokott mozdulatsorról, esetleg újra be kell gyakorolni, s ez különösen problémát okoz, ha hosszú a férj neve.

Külső személyek, így például családtagok, rokonok, barátok, munkatársak véleménye is fontos lehet. Leginkább a szülők és a gyermekek véleménye a döntő. Előfordulhat, hogy az édesapa kérésére – fiú utód nem lévén – nem „dobja el” a nő a saját családi nevét, hogy tovább adhassa a születendő gyermekeinek.

Szép számban születtek a nők végzettségét, életkorát és lakóhelyét is szempontként alapul vevő vizsgálatok az asszonynevek témakörében. Ezen kutatások közül mutatok most be néhányat.

Névviselési szokások az életkor függvényében

LACZKÓ KRISZTINA kutatása azt is bemutatja, hogy a különböző életkorú hölgyek esetében nem volt jelentős eltérés, minden korosztályban a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus örvendett a legnagyobb népszerűségnek (LACZKÓ 1996: 166). A legfiatalabb korosztályban a második helyen a hagyományos *Kovács Istvánné* forma áll, harmadik helyen pedig a *Kovács Zsuzsanna* típus végzett, az a névforma, amelyet oly nagyon elleneztek a nyelvészek. Az idősebb korosztályok esetében szintén a hagyományos forma a második legnépszerűbb típus, a harmadik helyen azonban a saját név megtartása helyezkedik el. A fiatalok tehát szívesebben használják a külföldi mintát követő típust, az idősebbek pedig inkább megtartják a születési nevüket.

Az 1996-os anyagban talált a szerző két olyan esetet, amikor külön kérvényezték a házasulandó felek, hogy a feleség házassági neve a *Kovács-Nagy* féle változat legyen. Ekkor még nem volt hivatalos ez a névforma, de 2002 óta ez is része a lehetséges asszonynévformáknak. Ettől a két esettől eltekintve LACZKÓ kutatásából az is kiderül, hogy a nők elégedettek a lehetséges asszonynév-formák számával, bőségesnek és elegendőnek tartják a választékot, s minden korosztály számára a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma a legszimpatikusabb. Egy húsz évvel korábbi kutatás azonban még egészen más eredményeket mutatott.

ZAHUCZKY MÓNIKA az 1973-ban Bodrogkeresztúron előforduló névtípusok vizsgálatakor megállapította, hogy nincs eltérés a különböző életkorú nők választásai között, ekkor még mindenki a hagyományos típust választotta (ZAHUCZKY 1997).

Akkor még csupán két formát rögzített a törvény: megtarthatták a saját nevüket vagy a hagyományos *Kovács Istvánné* formát viselték, melyhez hozzákapcsolhatták a születési nevüket.

Miskolcon már ekkor is színesebb volt az asszonynevek palettája (2. ábra). A 16 és 25 év közötti és a 35 év feletti nők körében a *férj teljes neve + a házasságra utaló toldás* típus előfordulása kizárólagos volt. A 26 és 35 év közötti nők esetében viszont már előfordult a saját név megtartása, de még mindig 96%-os arányban van jelen a hagyományos forma.

2. ábra

1973		
	Bodrogkeresztúr	Miskolc
16–25 év	100% – a)	100% – a)
26–35 év	100% – a)	96% – a)
		4% – d)
35 év fölött	100% – a)	100% – a)

Az 1990-es évek elejére megváltozott a helyzet Bodrogkeresztúron is (3. ábra). A 16 és 20 év közötti korosztály már 38,08 %-os arányban választotta a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típust, de a döntő többség (55,55%) még mindig a hagyományos *Kovács Istvánné* formában jegyeztette be a nevét. 5,55%-os arányban döntöttek a divatos *Kovács Zsuzsanna* változat mellett.

A 21 és 25 év közötti nők kizárólagosan a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* formát választották.

A 26 és 30 év közötti asszonyok 50–50%-os arányban választották a hagyományos *Kovács Istvánné* és a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típusokat. Szintén fele-fele arányban oszlanak meg a saját név megtartása és a *férj teljes neve + né* típusok a 31 és 35 év közötti korosztályban.

Ugyanez a megoszlás figyelhető meg az 51 és 55 év közötti asszonyok esetében is. A 35–50 év közötti kategóriában 100%-os a hagyományos forma felvétele.

A miskolci adatok hasonló arányokat tükröznek. A 21 év alatti fiatal nők a hagyományos típus mellett döntöttek a legnagyobb arányban (52,63%) de jelentős (44,21%-os) a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus előfordulása is. Ez hasonló a bodrogkeresztúri arányokhoz, itt azonban kisebb arányban van jelen a *férj családi neve + a feleség utóneve* változat.

A 21 és 30 év közötti korcsoportba tartozó nők körében már a *férj családneve + né és a nő teljes neve* típus a legnépszerűbb, de egyre nagyobb azoknak a száma, akik megőrzik a születési nevüket. A Bodrogkeresztúron vizsgált adatokhoz képest jelentős eltérés, hogy Miskolcon már nem olyan népszerű a hagyományos típus, míg vidéken 50%-os arányban választják ebből a korosztályból. A saját név megtartása pedig egyáltalán nem fordul elő ebben a korosztályban Bodrogkeresztúron.

A 36 és 40 év közötti asszonyok esetében már újra a férj teljes nevének fölvétele a domináns (45%), de a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* változat is nagy számban (30%-ban) fordul elő, s 20%-os arányú a *Nagy Zsuzsanna* típus előfordulása. A *férj családi neve + a nő utóneve* forma már 5%-ra nőtt. A vidéki tendenciához képest (100%-os hagyományos forma) ez jelentős eltérés.

Az 56 és 60 év közötti korosztály esetében az egyre növekvő arányú *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma 100%-os előfordulású. A 60 év felettiek pedig kizárólag a *férj teljes neve + né* típust választották.

A 20 év alatti fiatalok többsége még ugyan a hagyományos típust választotta, a 21 év fölöttiek már a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* formát részesítették előnyben, s megjelent a *Nagy Zsuzsanna* változat is. A 30 év fölöttieknél újra kedveltebb volt a hagyományos forma, de még 60 év körüli nők is választják a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típust.

Egyértelmű határokat nem húzhatunk az egyes korosztályok közé, de azt látjuk, hogy míg az 1970-es évek elején a döntő a hagyományos forma volt mind vidéken, mind városban. Az 1990-es évekre a fiatalabb korosztályokban a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus vált a legkedveltebbé, az idősebbeknél pedig a hagyományos, *Kovács Istvánné* forma a döntő. Egyre nagyobb arányban fordulnak elő a *Kovács Zsuzsanna* és a *Nagy Zsuzsanna* változatok is.

3. ábra

1990-es évek		
	Bodrogkeresztúr	Miskolc
16–20 év	55,55% – a) 38,08% – b) 5,55% – c)	52,65% – a) 44,21% – b) 1,05% – c) és d)
21–25 év	100% – b)	b) > d)
26–30 év	50% – a) 50% – b)	
31 – 35 év	50% – a) 50% – d)	nincs adat
36 – 40 év	100% – a)	45% – a) 30% – b) 20% – d) 5% – c)
51 – 55 év	50% – a) 50% – d)	nincs adat
56 – 60 év	nincs adat	100% – b)
60 év fölött	nincs adat	100% – a)

Névviselési szokások az iskolai végzettség függvényében

Az iskolai végzettség figyelembe vételével LACZKÓ kutatásának eredményeként azt mondhatjuk, hogy az érettségivel nem rendelkezők 79%-os arányban a hagyományos formát választották, s a saját nevét egyikük sem tartotta meg (LACZKÓ 1996). Az érettségizettek körében már a kompromisszumos *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus a legnépszerűbb, ezt követi a *Kovács Istvánné* forma, majd harmadik helyen áll az idegenszerűnek nevezett *Kovács Zsuzsanna* típus.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők pedig szintén a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma mellett foglaltak állást a legnagyobb arányban, és ezt követi a saját név megtartása 27%-os arányban. A *Kovács Zsuzsanna* típus 7,7%-os aránnyal hasonló kismértékben szerepel, mint az érettségivel nem rendelkezők körében (náluk 7%).

Egyértelműen megfigyelhető, hogy az értelmiségi nők számára fontos a saját név megtartása, csak elvétve találunk példát arra, hogy a hagyományos *Kovács Istvánné* formát használnák.

Névviselési szokások vidéken és városban, régen és most

ZAHUCZKY MÓNICA már említett Bodrogkeresztúron és Miskolcon végzett kutatása során 1970–73 és 1990–93 közötti változásokat vizsgálta a városi és a vidéki asszonynev-használatban (ZAHUCZKY 1997). Munkájához az önkormányzati házassági anyakönyvekből szerezte az adatokat. Kutatási eredményeinek tükrében a városi–vidéki eltéréseket és az időbeli változásokat egyaránt megvizsgálhatjuk (4. ábra).

4. ábra

	Bodrogkeresztúr				Miskolc			
	a)	b)	c)	d)	a)	b)	c)	d)
1970–73	100%				99%			1%
1990–93	50,85%	45,77%	1,69%	1,69%	39,25%	49,45%	5,28%	6,02%

Az 1970-es évek elején csaknem 100%-os arányban a hagyományos forma volt a használatos vidéken és városban egyaránt. Miskolcon a *d)* típusba tartozó 1% valószínűleg olyan nők adatait tartalmazza, akik kivívták egyenjogúságukat, nyilvánosság előtt sikereket értek el, ismertté váltak, ezért nem akartak megválni a saját nevüktől. Ezt a megállapítást arra alapozom, hogy a saját név megtartása az 1970-es években még nem volt nagyon népszerű, azok az asszonyok választották ezt a formát, akik kiemelkedtek a politika, a művészet vagy a tudományos élet színterein.

Húsz év elteltével jelentős változások történtek. A legnagyobb arányú változás a *Kovács Istvánné* forma esetében látható.

Vidéken csaknem felére csökkent az *a)* típust választók száma. Majdnem ugyanekkora arányú a változás a *b)* típus esetében is, ott azonban az irány ellentétes, hiszen 0%-ról csaknem 50%-ra nőtt a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma népszerűsége.

A *Kovács Zsuzsanna* és a *Nagy Zsuzsanna* formák előfordulása kis számban ugyan, de megtalálható a 90-es évek elején vidéken is.

Miskolcon is nagyarányú változás történt a hagyományos *Kovács Istvánné* forma esetében, itt azonban már kevesebben választották ezt a típust a vidéki átlaghoz képest. Nagyobb arányban fordul elő Miskolcon a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma és jelentős a *Nagy Zsuzsanna* típus is.

Egyértelműen megállapítható, hogy egyre népszerűbbek a nők saját nevét megőrző – *Nagy Zsuzsanna* és *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* – változatok. A *férj családi neve + a nő utóneve* típus is kezd divatossá válni a századforduló felé közeledve.

ZAHUCZKY kutatása egyértelműen rámutat arra a tendenciaszerű változásra, ami az utóbbi évtizedekben lezajlott az asszonynevek kérdésének ügyében.

LACZKÓ KRISZTINA vizsgálatai is hasonló eredményeket mutatnak (LACZKÓ 1996). A házasságkötés ideje szempontjából a következő megállapításokat tehetjük: az 1974 és 1979 között házasodók esetében a hagyományos *Kovács Istvánné* típus 70%-os előfordulást mutat, s ekkor még senki sem tartotta meg a saját nevét (LACZKÓ 1996: 166). Öt év elteltével már csökkent a hagyományos formát választók aránya, s számuk majdnem megegyezett a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típust választókéval. Újabb öt év elteltével átvették a vezetést e típus kedvelői, s napjainkig is ez a tendencia figyelhető meg. Az idő múlásával egyre nagyobb népszerűségnek örvend a külföldi mintára létrejött *Kovács Zsuzsanna* forma és a saját név megtartása.

FERCSIK ERZSÉBET 1997 és 2001 között végzett kutatásainak eredményeképpen pontos képet kapunk arról, hogy öt év alatt milyen arányban változott a különböző asszonynevformák népszerűsége (FERCSIK 2002b). FERCSIK külön vizsgálta a fővárosi, a megyeszékhelyi, a városi, a nagyközségi és a községi adatokat. Adatait a Népszégyilvántartási Füzetekből merítette. Ezek a statisztikák azonban nem az adott évben történt házasságkötésekből származnak, hanem az akkor Magyarországon élő összes nő adatait tartalmazzák. Érdekes összehasonlítani a különböző településtípusokon végzett kutatások eredményeit (5–9. ábrák).

5. ábra A házas nők névviselése a fővárosban (FERCSIK 2002b).

	<i>a)</i>	<i>b)</i>	<i>c)</i>	<i>d)</i>
1997	72,8%	16,6%	4,6%	5,9%
1998	71,1%	17,3%	5,2%	6,4%
1999	69,4%	18,0%	5,7%	6,9%
2000	67,4%	18,7%	6,3%	7,6%
2001	66,1%	19,2%	6,6%	8,1%
Változás	-6,8%	2,6%	2,0%	2,2%

6. ábra A házas nők névviselése a megyeszékhelyeken, ill. a megyei jogú városokban (FERCSIK 2002b).

	<i>a)</i>	<i>b)</i>	<i>c)</i>	<i>d)</i>
1997	76,5%	18,1%	3,0%	2,5%
1998	74,9%	19,1%	3,3%	2,7%
1999	73,5%	20,0%	3,6%	2,9%
2000	71,7%	21,0%	4,1%	3,2%
2001	70,5%	21,6%	4,4%	3,5%
Változás	-6,0%	3,5%	1,4%	1,0%

7. ábra A házas nők névviselése a városokban (FERCSIK 2002b).

	<i>a)</i>	<i>b)</i>	<i>c)</i>	<i>d)</i>
1997	81,7%	14,5%	2,3%	1,4%
1998	80,5%	15,4%	2,6%	1,5%
1999	79,2%	16,3%	2,8%	1,7%
2000	77,5%	17,4%	3,2%	1,9%
2001	76,4%	18,0%	3,5%	2,1%
Változás	-5,4%	3,5%	1,2%	0,7%

8. ábra A házas nők névviselése a nagyközségekben (FERCSIK 2002b).

	<i>a)</i>	<i>b)</i>	<i>c)</i>	<i>d)</i>
1998	83,2%	12,9%	2,5%	1,4%
1999	81,8%	13,9%	2,8%	1,5%
2000	80,5%	14,8%	3,0%	1,7%
2001	79,6%	15,5%	3,2%	1,7%
Változás	-3,6%	2,6%	0,7%	0,3%

9. ábra A házas nők névviselése a községekben (FERCSIK 2002b).

	a)	b)	c)	d)
1998	86,0%	11,4%	1,8%	0,8%
1999	84,8%	12,2%	2,1%	0,9%
2000	83,4%	13,3%	2,3%	1,0%
2001	82,2%	14,0%	2,6%	1,2%
Változás	-3,8%	2,6%	0,8%	0,4%

A legnagyobb arányú változás ebben az esetben is a hagyományos *Kovács Istvánné* típus esetében látható. 1997 és 2001 között 6,8%-kal csökkent az e típust választók száma a fővárosban, ez az arány a megyeszékhelyeken, illetve a megyei jogú városokban 6%, a városokban 5,4%, a nagyközségekben 3,6%, a községekben pedig 3,8%.

A *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma a fővárosban az említett öt év alatt 2,6%-kal lett népszerűbb, a megyei jogú városokban és a városokban 3,5%-kal, a nagyközségekben és községekben pedig 2,6%-kal nőtt e típus népszerűsége.

A *Nagy Zsuzsanna* típus szintén egyre gyakrabban fordul elő. A fővárosban 2,2%-kal, a megyei jogú városokban csupán 1%-kal, a városokban 0,7%-kal, a nagyközségekben és a községekben 0,3, illetve 0,4%-kal nőtt e típus előfordulása.

A *Kovács Zsuzsanna* típus is kezd divatossá válni, hiszen Budapesten 2%-kal, a megyei jogú városokban 1,4%-kal, a városokban 1,2%-kal, a nagyközségekben 0,7%-kal, a községekben pedig 0,8%-kal nőtt a gyakorisága.

Csökkenés egyedül a hagyományos forma esetében történt, melynek aránya a fővárosban a legnagyobb (6,8%), a nagyközségekben pedig a legkisebb (3,6%). A többi típus esetében egyértelműen megfigyelhető a növekedés, mely a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma használatában a legszembetűnőbb, mégpedig a megyeszékhelyeken és a városokban (3,5%). A legkisebb arányú növekedés a *Nagy Zsuzsanna* típusnál figyelhető meg a nagyközségekben, itt csupán 0,3%-kal nőtt az előfordulása az öt év alatt.

A legnagyobb arányú változás az egyes névtípusokban majdnem minden esetben a fővárosban történt (*a*) típus: -6,8%, *b*) típus: +2,6%, *c*) típus: +2%, *d*) típus: +2,2%) (5. ábra). A *b*) típus esetében előzték meg a fővárost a megyei jogú városok és a városok, ott ugyanis 3,5%-kal nőtt a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma előfordulása.

A legkisebb arányú változás minden típus esetében a nagyközségekben történt (*a*) típus: -3,6%, *b*) típus: +2,6%, *c*) típus: +0,7%, *d*) típus: +0,3%) (8. ábra) Ezen eredmények tükrében azt mondhatjuk, hogy a változás felülről, a nagyobb városok felől indul meg, s csak lassan jut el a kisebb településekhez (10. ábra) (FERCSIK 2002b).

10. ábra A névformák változásának összehasonlítása településtípusok szerint (1997–2001) (FERCSIK 2002b).

	<i>a</i>)	<i>b</i>)	<i>c</i>)	<i>d</i>)
Főváros	-6,8	2,6	2,0	2,2
Megyeszékhely	-6,0	3,5	1,4	1,0
Város	-5,4	3,5	1,2	0,7
Nagyközség	-3,6	2,6	0,7	0,3
Község	-3,8	2,6	0,8	0,4

A statisztikai adatok országos szinten azt tükrözik, hogy 1997 és 2001 között az egyes típusok növekedési és csökkenési üteme egyenletes (11. ábra).

11. ábra A házas nők névviselése Magyarországon 1997 és 2001 között (FERCSIK 2002b).

	<i>a</i>)	<i>b</i>)	<i>c</i>)	<i>d</i>)
1997	80,9%	14,2%	2,7%	2,2%
1998	79,5%	15,1%	3,0%	2,4%
1999	78,2%	16,0%	3,3%	2,5%
2000	76,6%	16,9%	3,6%	2,9%
2001	75,4%	17,6%	3,9%	3,1%
Változás	-5,6%	3,4%	1,2%	0,9%

A legnagyobb arányú változás az *a*) típus estében következett be, a 2001-es adatok az 1997-esekhez képest 5,6%-os csökkenést mutatnak. A növekedés a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus esetében a legnagyobb, 3,4%-os. Ezt követi 1,2%-os

növekedéssel a *Kovács Zsuzsanna* forma. A *Nagy Zsuzsanna* típus esetében a növekedés csupán 0,9%.

Egyre nagyobb teret nyer tehát a hivatalos asszonynevek között a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus. A *Kovács Zsuzsanna* formát még kevesen viselik, de növekvő tendenciát mutat, ugyanígy a *Nagy Zsuzsanna* típus is még ritkán fordul elő, azonban ez is folyamatosan növekszik. A hagyományos típust egyre kevesebben viselik.

Magyarországon társadalmi hagyomány, hogy az asszonyok neve jelöli a férjezettségüket, ennek hatása azonban, mint a fenti statisztikák mutatják, folyamatosan csökken. HEXENDORF EDIT véleménye szerint a hagyományos forma akadályozza a fejlődést: „Bármennyire érdekes, a mi nyelvünkre sajátosan jellemző a -né képzős megnevezési forma, ma már a fejlődés akadályává lett, lehetetlenné teszi személyneveink rendszerének a társadalmi követelmények alapján aktuálissá vált egységesítését.” (HEXENDORF 1963: 432). Ráadásul nem teremt lehetőséget arra, hogy a társadalom egyenrangúnak tekintse a férfiakat és a nőket. Az asszonyneveknek ez a fajtája ugyanis HEXENDORF szerint két társadalmi vonást mutat: a nők férfiakkal szembeni alárendeltségét, ugyanakkor a nem házas nőkkel szembeni fölényét. Ezek közül azonban napjainkban már egyik sem állja meg a helyét, így valóban érvényét veszítettnek nevezhetjük ezt a névformát (HEXENDORF 1963: 432).

Mégis megjegyzem, hogy a közgondolkodásban él még az a felfogás, hogy egy férjes nőnek legyen asszonyneve. Főleg kisebb településeken jellemző, hogy a férj családja ragaszkodik hozzá, hogy az új családtag is viselje a férj vezetéknevét.

Ahogy korábban már bemutattam, az elvált asszonyok körében is jellemző a férj nevének megtartása, hiszen ez egyfajta státuszt – és talán védelmet is – jelent a nőknek.

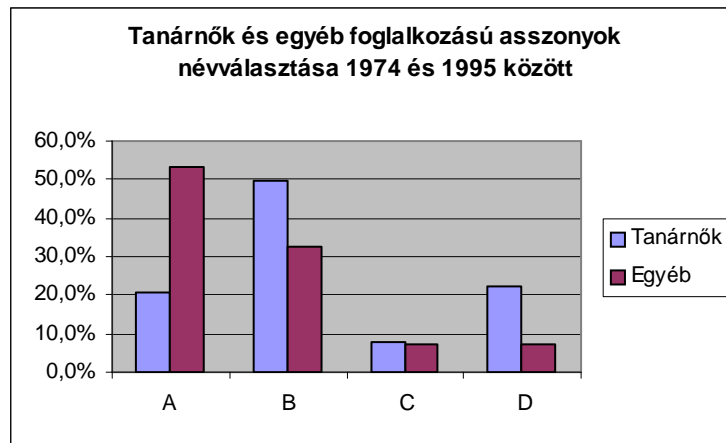
A különböző foglalkozású asszonyok névhasználati szokásai

A már említett külső és belső tényezők mellett a névválasztást befolyásoló tényezőket vizsgálva figyelembe kell venni a nő életkorát, származását és a szociális helyzetét. Különbséget fedezhetünk fel a különböző foglalkozást űző nők névhasználati szokásai között (ZAHUCZKY 1997). A fizikai munkát végző nők – főleg vidéken – nagy arányban veszik fel a férjük nevét. A szellemi munkával foglalkozó asszonyok körében, urbánus környezetben megoszlik ugyan a választás, de jellemzőbb, hogy megtartják leánykori nevüket. Az inaktív keresők és a háztartásbeli nők körében a *férj teljes neve + né* típus a leggyakoribb. Az eltartottak csoportjába tartozó nők – ide tartoznak a még tanulmányaikat végző asszonyok is – általában megtartják születési nevüket.

FERCSIK ERZSÉBET azt vizsgálta, hogy a tanári mesterséget űző nők asszonynévválasztása milyen sajátosságot mutat az 1974-95 közötti országos átlaghoz képest (FERCSIK 2002a). Az ELTE TFK Magyar Nyelvtudományi Tanszékén 1995 óta speciálkollégiumi keretek között foglalkoznak az asszonynevek vizsgálatával. FERCSIK ERZSÉBET a tanszéki adatbázis felhasználásával végezte a kutatást. Kétszáz tanárnő adatait vizsgálta a szociális tényezők figyelmen kívül hagyásával.

A vizsgált adatok között előfordulnak fővárosi és vidéki tanítónők és egyetemi oktatók adatai egyaránt. A felhasznált adatokat összehasonlította az egyéb foglalkozású asszonyok adataival (12. ábra).

12. ábra (FERCSIK 2002a)

Az országos átlagban a hagyományos forma (*Kovács Istvánné*) a leggyakoribb (több mint 50%), mely a tanárnők esetében viszont jóval kisebb (20%-os) arányban fordul elő. A *b*) típus (*Kovácsné Nagy Zsuzsanna*) kevésbé kedvelt országos szinten (alig több mint 30%), a tanárnők esetében azonban ez egyértelműen gyakoribb, mint az *a*) típus (50%).

A legritkábban előforduló típusok a *c*) (*Kovács Zsuzsanna*) és a *d*) (*Nagy Zsuzsanna*) formák. A tanárnők esetében viszont nagyobb arányban fordul elő (több mint 20%) az, hogy megtartják születési nevüket (*Nagy Zsuzsanna*), mint a hagyományos *férj teljes neve + né* típus. A *férj családi neve + a nő utóneve* típus a 10%-ot sem éri el sem a tanárok, sem az egyéb foglalkozású nők esetében.

Azok a formák, amelyeknél megmarad a nő születési neve (*b*) és *d*) típusok), egyértelműen kedveltebbek a tanári pályán dolgozó asszonyok körében, mint a más foglalkozást űző nők esetében. A pedagógiai pályán dolgozó asszonyok névhasználati szokásai azt bizonyítják, hogy hamar kivívták függetlenségüket, társadalmi elismertségüket.

Nemcsak a pedagógusokra jellemző azonban ez a névhasználat, hanem a művészi vagy tudományos pályán dolgozó asszonyokra is. A férjhezmenetelük előtt híressé vált művésznők, tudósok gyakran megtartották teljes leánykori nevüket már abban az időben is, amikor hivatalosan nem volt rá lehetőség. KÁLMÁN BÉLA megállapítása szerint a művészasszonyok többsége névhasználatában egyáltalán nem jelöli férjhezmenetelét, tehát a *Nagy Zsuzsanna* típust választja, míg a tudósok körében

jellemzőbb a férj vezetéknevéhez való *-né* hozzátoldása, illetve a férj vezetéknevének kezdőbetűjének jelölése, így a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* és a *K. Nagy Zsuzsanna* formák népszerűsége (KÁLMÁN 1989: 73).

Híres színésznőink közül ilyen nevet viselt *Déryné Széppataki Róza*, *Lendvayné Hivatal Anikó*, és ide sorolható Ady Endre nagy szerelme, *Diósi Ödönné Brüll Adél* is, aki ugyan felvette férje teljes nevét, de nem hagyta el születési nevét sem.

Nemcsak színésznők, hanem írók és egyéb művészek körében is megfigyelhető tendencia a saját név használata, így napjainkban is nagyon népszerű, gondoljunk csak kiváló íróinkra, *Kaffka Margit*-ra és *Szabó Magda*-ra.

A politika területén már más a helyzet, ott jellemzőbb a férj nevének feltüntetése (*Juhászné Lévai Katalin*), de előfordul a saját név megtartása is (*Dávid Ibolya*).

HAJDÚ MIHÁLY „Művészasszonyok névhasználata Szentendrén” című tanulmányában vizsgálta a művészasszonyok névhasználati szokásait, s a megvizsgált személyek 72%-a megtartotta a saját születési nevét (HAJDÚ 2003). Olyanok is vannak közöttük, akiknek a férje szintén híres művész, a felesége mégsem vette fel a nevét. Találkozott a szerző egy hölgygel, akinek munkahelyi okok miatt meg kellett változtatni a nevét, s ő annak ellenére, hogy a férje szintén híres művészember, nem az ő nevét vette fel, hanem édesanyja vezetéknevét.

A társadalmi ranglétrán magasra jutott asszonyokra jellemző, hogy minél magasabbra törnek, annál inkább ragaszkodnak születési nevük megtartásához. (Ezt támasztja alá a saját kutatásaim eredménye is, amelyre később fogok kitérni.)

Találkozhatunk olyan névhasználattal is, ami a hivatalos nevek között nem jelenik meg. Ilyen például az a forma, amikor az asszony leánykori neve mellett feltünteteti férje teljes nevét, de a szokásostól eltérő sorrendben: *Nagy Zsuzsanna Kovács Istvánné* (HAJDÚ 2003: 277). Emellett előfordul az is, hogy a férj vezetéknevének kezdőbetűjét tünteti fel a születési neve előtt: *K. Nagy Zsuzsanna* (HAJDÚ 2003: 277). A művészasszonyok körében már korábban megjelent a kettős családnev használata, amikor a férj vezetéknevéhez kapcsolja a saját vezetéknevét, s ezt követi az utóneve: *Kovács-Nagy Zsuzsanna*. Ez a forma 2002-ben lett része a hivatalosan választható névtípusoknak.

Egyetlen egy példa van arra a művészasszonyok között, hogy a férj vezetéknevéhez kapcsolja a saját utónevét (HAJDÚ 2003: 277). A műveltebb nők idegenkednek ettől a

fajtától, ahogy LACZKÓ KRISZTINA kutatásából (LACZKÓ 1996) és a sajátomból is látszik, a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők sem kedvelik ezt a névtípust. Egyre népszerűbb viszont az alacsonyabb társadalmi rétegek képviselői körében. HAJDÚ MIHÁLY bízik abban, hogy a felsőbb rétegek példamutatásával ez is csökkenni fog (HAJDÚ 2003: 278).

A művészasszonyok névhasználati szokásait kutatva HAJDÚ nem találkozott egyetlen olyan esettel sem, ahol a nő teljesen feladta volna születési nevét és felvette volna a *Kovács Istvánné* típust.

Az életkor, a lakóhely és a foglalkozás szempontjai mellett érdemes megvizsgálni az asszonynevek magyarországi sajátosságait, illetve kitekinteni a környező európai népek névadási szokásaira. Hogyan illeszkedik ebbe a környezetbe a magyar asszonynev-használat? Erre a kérdésre keresem a választ a következő fejezetben.

3. Asszonyneveink és az Európai Unió

A magyar asszonynévadási szokás jelentős eltérést mutat más országok szokásaihoz képest. Míg a külföldi országok legnagyobb részében a nő keresztnévét a férje vezetéknevéhez kapcsolja a házasságkötés után, addig nálunk többféle lehetőség közül választhatnak a házasodni készülők.

TAKÁCS JUDIT és VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2002-ben azt a kérdést vizsgálta, hogy milyen mértékben fogja nyelvünket befolyásolni az uniós csatlakozás (TAKÁCS – VÁRNAI 2002). A csatlakozással a magyar nyelv az Európai Unió hivatalos nyelve lesz, mégis problémát okozhat az asszonynevek kérdése. Az európai viszonyokhoz képest a magyar névviselés nagyon szabályozott. Az EU nem törvénykezik a névviselésről, így az tagállami szinten lesz szabályozva. Fontos kérdés lehet a nevek sorrendje, hiszen míg Magyarországon a családnevet követi az utónév, más országokban ez fordítva van. Míg nálunk általános a *Kovács Istvánné* forma, addig Európa más államaiban *a férj családi neve + a feleség utóneve* a használatos. Ez a típus nálunk is kezd divatossá válni a *Kovács Zsuzsanna* formában, külföldön azonban előtte áll a férjezettségre utaló *Mrs, Frau, Mme (asszony)* stb. megnevezés. Hogyan lehet megoldani, hogy a magyar *-né* házasságra utaló toldás érthetővé és elfogadhatóvá váljon az Európai Unióban? Hogyan lehet lefordítani idegen nyelvre, például angolra *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* nevét? A *Zsuzsanna Kovácsné Nagy* és a *Zsuzsanna Kovácsné-Nagy* értelmezhetetlen lenne az angol nyelvű befogadók számára. A *Mrs Zsuzsanna Kovács nee Nagy* precíz lenne, de bonyolult, a *Mrs Zsuzsanna Kovács* elfogadható, de ebből kimarad a nő saját családi neve. (A *Zsuzsanna Nagy Kovács* felelne meg az angol nyelvterületen használatos formának.) A *Kovács Istvánné* formát lehetne *Istvánné Kovács* formára alakítani, ez viszont félreérthető lenne, mert az *Istvánné*-t esetleg keresztnévként értelmeznék. A *Mrs István Kovács* pontos fordítás lenne, azonban itt is előfordulhat félreértés.

J. SOLTÉSZ KATALIN is foglalkozott a témával, és véleménye szerint lehetetlen ezt a formát lefordítani, ha viszont nem fordítjuk le, akkor a külföldi állampolgárok nem értik, hogy kiről van szó (J. SOLTÉSZ 1979: 67). Abban az esetben szintén problémás a névválasztás, ha magyar állampolgárságú nő köt házasságot külföldi

állampolgárságú – vagy legalábbis külföldi nevű – férfival a magyar névviselési szabályoknak megfelelően, főleg abban az esetben, ha a férj neve nem illeszkedik az európai típusú nevek rendszerébe, és többtagú névvel rendelkezik.

Ez a kérdéskör nem lezáratlan, és a saját kutatásom során is szembesültem azzal a problémával, hogy túlságosan bonyolultnak érzik az emberek a magyar asszonynévadási rendszert, s külföldi „színtérre” kerülve nem megoldott a magyar nők megnevezése.

Ezen – általam fontosnak talált – kérdések áttekintése után a továbbiakban a saját kutatásomat kívánom ismertetni, melyben a 2003-as névválasztási szokásokat vizsgáltam, s azokat összevettem a 2006-os adatokkal.

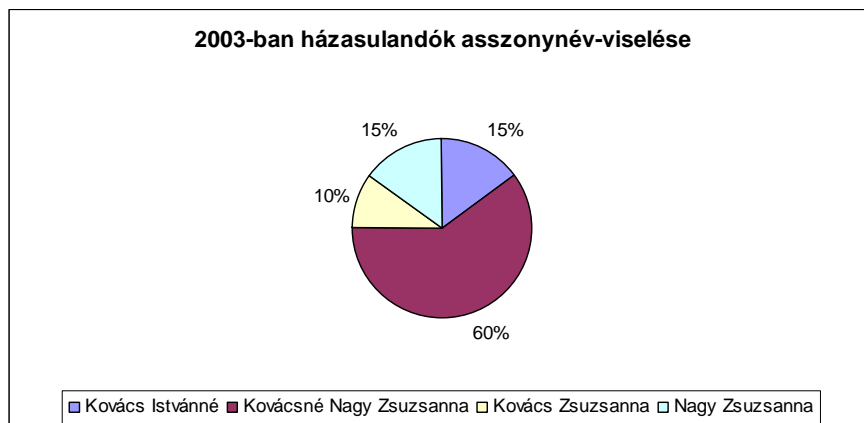
III. Névhasználati szokások Debrecenben 2003-ban és 2006-ban

1. A 2003-as névviselési szokások

A felhasznált források és az anyaggyűjtés

A házasodók névválasztásának vizsgálatakor a kutatásom alapjául szolgáló névanyag megszerzése nehéznek bizonyult, hiszen hivatalos okiratokba az Anyakönyvi Hivatal dolgozóinak kivételével senki nem tekinthet bele. Minden nehézség ellenére hozzájutottam a kívánt forrásokhoz a Debreceni Új Városháza Anyakönyvi Hivatalának egy készséges munkatársának a segítségével, aki a szabályokat tiszteletben tartva több órát áldozott rám a munkaidejéből, s anélkül, hogy a kezembe kerültek volna az iratok, diktálta az adatokat. Nyolcvan, véletlenszerűen kiválasztott 18 és 54 év közötti nő adatait vizsgáltam. Az adatokat életkor és végzettség figyelembevételével dolgoztam fel, s ábrák segítségével szemléltetem a választásaikat.

13. ábra

A 13. ábra szemlélteti, hogy a feldolgozott adatok 60%-ánál a *b*) típus a legnépszerűbb. FERCSIK ERZSÉBET 2001-es vizsgálatában a megyei jogú városokban ez a típus még csak 21,6%-os előfordulást mutatott (6. ábra), így jelentős növekedés állapítható meg. A *Nagy Zsuzsanna* típus szintén jelentősen megnövekedett (15%) a FERCSIK ERZSÉBET által vizsgált 2001-es adatokhoz képest (3,5%). Szintén 15%-os arányban fordul elő a hagyományos *Kovács Istvánné* forma is, mely egyértelműen csökkenő tendenciát mutat. FERCSIK ERZSÉBET 2001-es vizsgálata során azt állapította meg, hogy ennek a típusnak az előfordulása a megyei jogú városokban 1997 és 2001 között 6%-kal csökkent (6. ábra). A 2001-es 70,5%-hoz hasonlítva a 2003-as 15%-ot jelentős csökkenést tapasztalhatunk. Mindenképpen meg kell említeni, hogy FERCSIK országos szintű vizsgálatot végzett, az én kutatásom pedig csak Debrecenre terjed ki, és csupán 80 adatra támaszkodik. Mégis szembetűnő ez a különbség, és jól mutatja a névforma népszerűségének csökkenését.

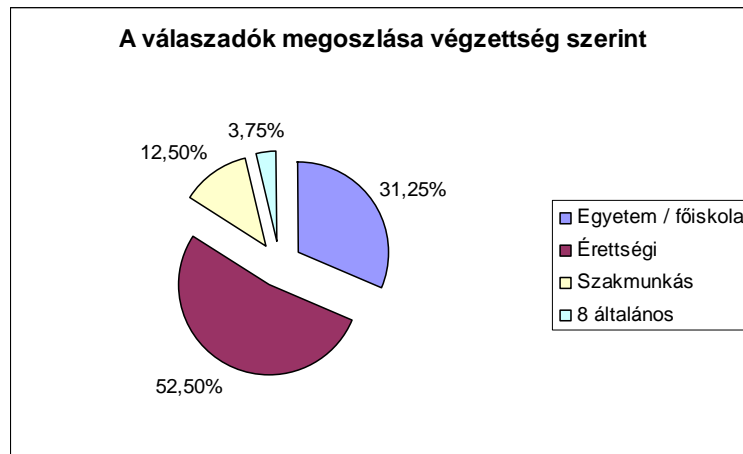
A 2003-as adatok között a legkisebb (10%-os) arányban van jelen a *Kovács Zsuzsanna* típus, mely 2001-ben csupán 4,4%-os népszerűséget mutatott, így ennek a típusnak megduplázódott az előfordulása.

Életkor és végzettség mint a választást meghatározó szempontok elemzése

1. Megoszlás végzettség szerint

Az összes vizsgált adatnak kicsivel több, mint a fele olyan adatközlőktől származik, akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi. Nagyjából egyharmaduk diplomás, egyötödük szakmunkásképzőt végzett, és alig 4%-uk csupán általános iskolai végzettséggel rendelkezik (14. ábra).

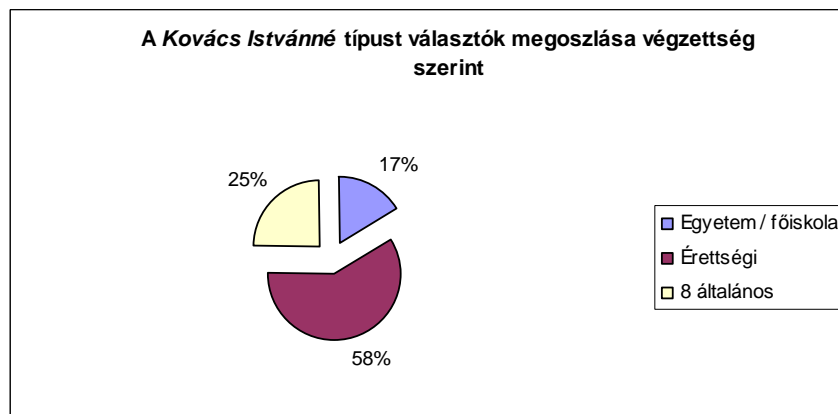
14. ábra

A következő ábrák azt mutatják be, hogy az egyes típusokat milyen arányban választották a különböző végzettséggel rendelkező nők.

A hagyományos formát választók közül a legtöbben érettségivel rendelkeznek, egynegyedük pedig csupán általános iskolai végzettséget szerzett (15. ábra). Egyetemet, illetve főiskolát ezen a csoporton belül kevesen végeztek (17%). A *Kovács Istvánné* forma tehát inkább az alacsonyabb végzettségű nők körében kedvelt típus.

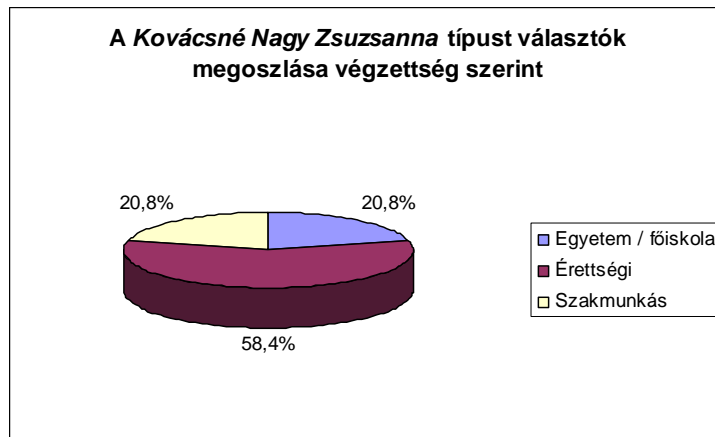
15. ábra

A *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típusú név előfordulása szintén az érettségizettek körében a legnépszerűbb (58,4%), és egyenlő arányban választották a diplomások, valamint a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők is ezt a formát (20,8%). Ezen

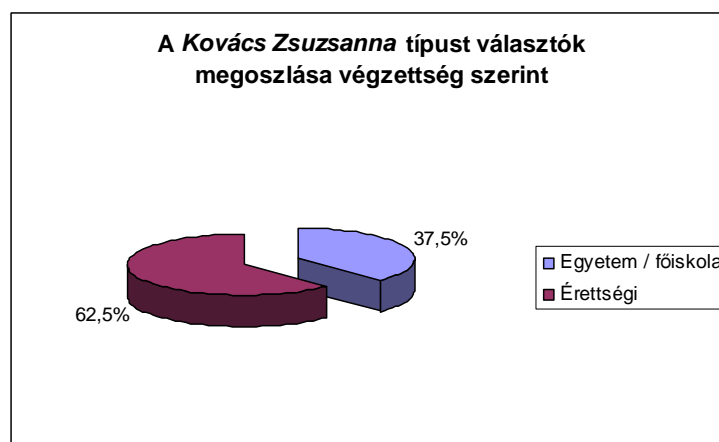
névtípust választók között szinte ugyanolyan arányban vannak az érettségizettek, mint a hagyományos névforma esetében (58%). Míg az előző típust nem választották szakmunkás végzettségűek, a *b*) típust pedig a csupán általános iskolai végzettséggel rendelkezők nem használják (16. ábra).

16. ábra

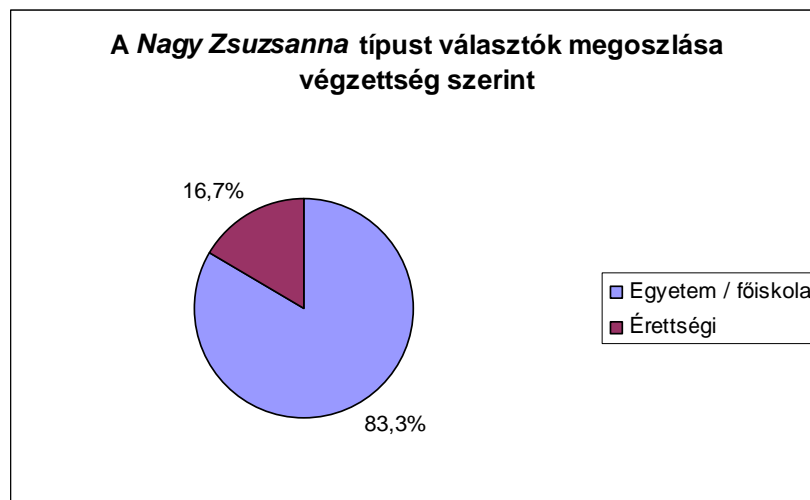
A férj vezetéknevéhez csak közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők kapcsolták az utónevüket, közülük is a többség csupán érettségivel rendelkezik (17. ábra). Ez a forma teljesen megfosztja a nőt a saját nevétől, mégis gyakori az előfordulása a diplomások körében. Talán azzal magyarázható, hogy nem tünteti fel a családi állapotot, olyan, mintha a nő születési neve lenne.

17. ábra

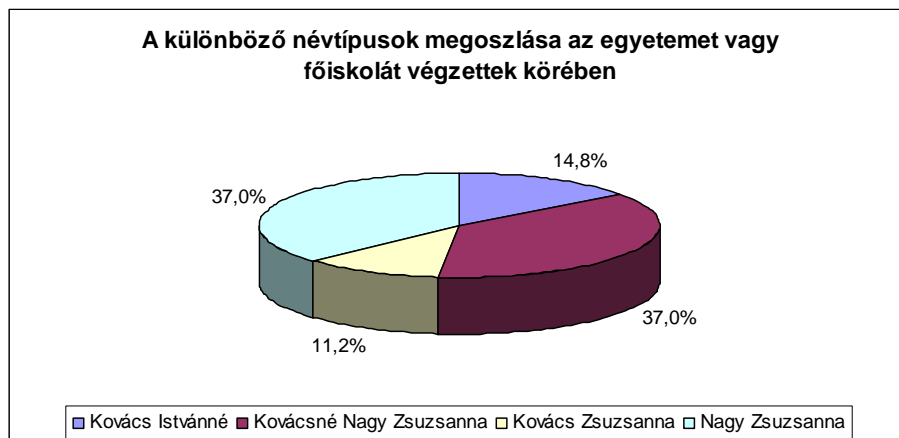
A születési név megtartása egyértelműen a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében a legnépszerűbb 83,3%-os aránnyal (18. ábra). A megkérdezettek közül általános iskolai, illetve szakmunkás végzettséggel rendelkezők nem használják ezt a formát, és az érettségizettek körében is csupán 16,7%-os az előfordulása. Ezek az eredmények is igazolják azt a korábban leírt megállapítást, mely szerint a saját név megtartása a tudósok, politikusok, illetve művészetek területén dolgozó nők – tehát a diplomások – körében jellemző.

18. ábra

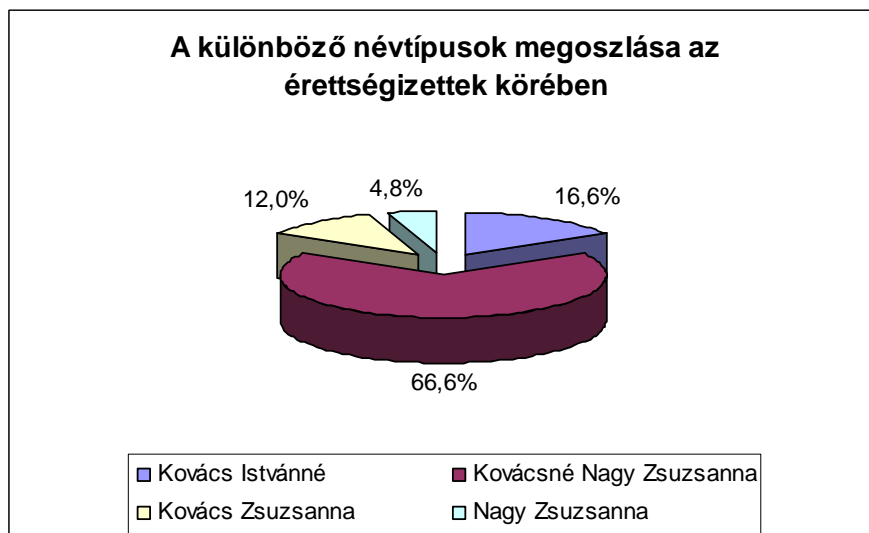
A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők körében a *Nagy Zsuzsanna* típus mellett népszerű még a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus, mely szintén megőrzi a nő születési nevét, ugyanakkor utal a férjzettségére is (19. ábra). Mindkét változat 37%-os arányban fordul elő. Ezeket követi a hagyományos *Kovács Istvánné* forma (14,8%-os előfordulással), majd legkisebb arányban (11,2%-kal) *a férj családi neve + a nő utóneve* típus.

19. ábra

Az érettségizettek körében egyértelműen a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus a leggyakoribb (66,6%) (20. ábra). Jelentős még a hagyományos *Kovács Istvánné* típus (16,6%), és a *Kovács Zsuzsanna* típus is (12%). A születési nevüket az érettségivel rendelkezőknek csupán 4,8%-a tartja meg a házasságkötés után.

20. ábra

2. Megoszlás életkor alapján

A különböző asszonynévváltozatok között nem tudunk különbséget tenni életkor alapján, hiszen mind a négy típusban előfordulnak huszonévesek és 40 év körüliek egyaránt.

A legidősebb adatközlő egy 54 éves, szakmunkásképzőt végzett hölgy, aki az egyetemet vagy főiskolát végzetek és az érettségizettek körében népszerű *b)* típust választotta. A legfiatalabb pedig egy 18 éves hölgy, aki a hagyományos *Kovács Istvánné* típus mellett döntött. Tíz csoportot hoztam létre, melyek közül a legtöbben – az összes adat 35%-a – az érettségizettek csoportjába tartoznak, akik a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* divatos formát választották. Életkoruk 22 és 36 év között változik. Őket követik a 12,5%-os arányú csoportok, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül azok csoportja, akik szintén a legnépszerűbb *b)* típust választották, ők 23 és 35 év közöttiek, majd azok, akik a születési nevük megtartása mellett döntöttek. Az ő életkoruk 25 és 35 év között változik, s végül szintén 12,5%-os arányú azon csoport, melynek tagjai 22 és 54 év közöttiek, ők szakmunkásképző intézetben végeztek, s a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típust választották. A feldolgozott adatoknak a 8,75%-a abba a csoportba tartozik, amely tagjainak életkora 21 és 50 év között változik, érettségivel rendelkeznek, és a hagyományos *férj teljes neve + né* formát választották. 6,25%-os arányú azoknak a csoportja, akik érettségivel rendelkeznek, ők 25 és 29 év közöttiek, s a *férj családi neve + a nő utóneve* típust választották.

3,75%-os előfordulási arányú azon két csoport, melyek közül az egyik tagjai felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, 23 és 32 év közöttiek, az ő választásuk szintén a *férj családi neve + a nő utóneve* típusra esett. A másik csoport tagjai csupán általános iskolát végeztek, ők 18 és 31 év közöttiek és a hagyományos, *Kovács Istvánné* típust választották. A legkisebb létszámú csoportokba az összes adat 2,5%-a tartozik. Szintén két csoport rendelkezik ilyen aránnyal. Az egyik csoport tagjai egy 28 és egy 40 éves nő, érettségivel rendelkeznek és megtartják a saját nevüket. A másik csoportba tartozik egy 28 és egy 31 éves nő, akik egyetemet, illetve főiskolát végeztek és a hagyományos asszonynévforma mellett döntöttek.

Ez a felmérés nem reprezentatív, ezért általános következtetéseket nem vonhatunk le, az azonban egyértelmű, hogy a *férj családi neve a házasságra utaló toldással + a nő saját neve* típus a legnépszerűbb a házasulandó nők körében. Ezt követik az egyre kisebb arányban jelen lévő *Kovács Istvánné* típus és a feljövőben lévő *Nagy Zsuzsanna* típus. A házasulandó nők körében legkisebb arányban a külföldi mintát követő *Kovács Zsuzsanna* típus fordul elő.

Összehasonlítva az adatokat a korábban készített statisztikákkal, láthatjuk, hogy a *férj teljes neve + né* hagyományos forma népszerűsége nagymértékben csökkent. Ennek előfordulása az értelmiségi nők körében a legritkább. Ez érthető, hiszen a XXI. századi modern társadalomban jelentős szerepet töltenek be a nők, s önállóságuk megtartásához szükségesnek érzik, hogy nevükben ne érződjön a férjüktől való függőség. Véleményem szerint e típus előfordulása néhány évtized múlva valószínűleg jelentéktelen arányú lesz. A *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus aránya az elmúlt évekhez képest jelentősen megnövekedett, s valószínűnek tartom, hogy ez a növekedés folytatódni fog és a későbbiekben egyre nagyobb arányú lesz. Ideálisnak mondható ez a névforma, hiszen megőrzi az asszony saját nevét, ugyanakkor utal a családi állapotára. A *Nagy Zsuzsanna* típus, amely a teljes függetlenség látszatát kelti használójáról, kevésbé népszerű, ám az elmúlt évek statisztikáit figyelembe véve ez is növekvő tendenciát mutat. A legkisebb arányban előforduló *Kovács Zsuzsanna* típus még kissé az idegenség látszatát kelti külföldi eredete miatt. Divatos formának tekinthető, ugyanakkor nem felel meg a XXI. századi modern társadalombeli asszonyok függetlenségi igényeinek, viszont illeszkedik az Európai Unióban használatos típusokhoz.

Nem ejtettem még szót a *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* típusról, mely a hagyományos *Kovács Istvánné* típus egyik lehetséges formája. Hosszúsága miatt még a *Kovács Istvánné* típusnál is kisebb számban fordul elő. Ezt a nevet a megkérdezett nyolcvan nő közül csak ketten választották. Az egyikük 28 éves, a másik 31 éves, s mindketten felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. Előfordulása az utóbbi években nagyon ritka volt, s valószínűleg folyamatosan csökkenni fog.

A 2006-ban végzett vizsgálat eredményeinek ismeretében bemutatom, hogy milyen változásokat figyelhetünk meg három év elteltével.

2. Névhasználati szokások 2006-ban Debrecenben

A 2002. évi törvénymódosítással a művésznők körében már korábban is viselt kettős családnév bekerült a választható asszonynevek sorába, valamint megnyílt a lehetőség a férfiak házassági névviselésére is.

A 2002. évi XLIV. törvény értelmében „A férj a házasságkötés után

- a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy
- b) a felesége családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét”,

valamint a (3) bekezdés alapján „A férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként családi nevüket is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét.” (2002. évi XLIV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról 1. §). Így 2002 óta a férfiaknak is van lehetőségük házassági név viselésére. Az adatszerzésben újra a segítségemre volt a három évvel ezelőtt megismert Anyakönyvi Hivatalban dolgozó hölgy. 200 házasulandó pár adatait gyűjtöttem össze, melyeket a 2003-as tendenciák ismeretében mutatok be, először az iskolai végzettség figyelembe vételével.

Iskolai végzettség és névválasztás

A legmagasabb iskolai végzettség szerint – akárcsak három évvel ezelőtt – négy csoportot hoztam létre, mégpedig a csupán általános iskolai bizonyítvánnyal rendelkezők csoportját, a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők csoportját, az érettségizetteket és a felsőfokú végzettségűek csoportját. A legfrissebb adatokat vizsgálva egyértelműen látszik, hogy a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma a legnépszerűbb – akárcsak 2003-ban – a végzettségtől függetlenül. Az egyes típusok a következő megoszlást mutatják:

Kovácsné Nagy Zsuzsanna: 102 adat

Nagy Zsuzsanna: 44 adat

Kovács Zsuzsanna: 19 adat

Kovács-Nagy Zsuzsanna: 17 adat

Kovács Istvánné: 17 adat

Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna: 1 adat.

Megvizsgáltam, hogy az egyes típusok milyen megoszlást mutatnak a különböző iskolai végzettséggel rendelkezők körében. (21. ábra)

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők névválasztása

21. ábra

Az egyes típusok összes előfordulása→ Legmagasabb iskolai végzettség ↓	<i>Nagy Zsuzsanna</i> (44)	<i>Kovács Zsuzsanna</i> (19)	<i>Kovács – Nagy Zsuzsanna</i> (17)	<i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i> (1)	<i>Kovács Istvánné</i> (17)	<i>Kovácsné Nagy Zsuzsanna</i> (102)
Főiskola vagy egyetem (összesen 83 adat) 41,5%	36%	10%	12%	0%	4%	38%

Az adatok 41,5%-át teszik ki a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, akik körében a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus mellett – mely 38%-os arányban a legnépszerűbb – a második helyen a saját név megtartása szerepel 36%-os előfordulással.

A három évvel ezelőtti végzett kutatás eredményeként is ez a két típus állt az első két helyen a diplomások csoportjában, akkor egyenlő arányban fordultak elő, mostanra pedig 2%-kal a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma a népszerűbb, megelőzve a saját név megtartását. A harmadik és a negyedik helyet szintén szoros arányban a közös családnév választása (*Kovács-Nagy Zsuzsanna*) és a férj vezetéknevének felvétele (*Kovács Zsuzsanna*) követi 12, illetve 10%-os arányban. Az előbbi típus még nem volt jelen három évvel korábban, az utóbbi pedig csaknem

ugyan ilyen arányban fordult elő (11,2%). A hagyományos *Kovács Istvánné* forma a diplomások körében a legnépszerűtlenebb, csupán 4%-ban fordul elő. Ez jelentős visszaesést mutat a korábbi adatokhoz képest, hiszen 2003-ban még 15%-ban volt jelen ez a forma.

A választások mögött megbúvó motivációról ugyan nincsenek információim, de egyértelműen látszik, hogy az egyetemet vagy főiskolát végzettek körében – ahogy ez más kutatásokból is kiderült – fontos, hogy megtartsák saját nevüket, mely elé vagy felveszik férjük vezetéknevének *-né* képzős formáját vagy sem. Ezen két típus teszi ki az összes adat 31%-át, a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek pedig a 74%-át. A maradék 26%-ból 12%-os a vezetéknevek összekapcsolásának előfordulása, 10%-os a férj vezetéknevéhez a feleség utónevének kapcsolása, 4%-ban pedig a hagyományos *Kovács Istvánné* formát viselik a hölgyek, míg az ezen formához kapcsolt születési név (*Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna*) egyáltalán nem fordul elő ebben a csoportban, talán a név hosszúsága miatt.

Az érettségizettek névválasztása

22. ábra

Az egyes típusok összes előfordulása→						
Legmagasabb iskolai végzettség ↓	Nagy Zsuzsanna (44)	Kovács Zsuzsanna (19)	Kovács-Nagy Zsuzsanna (17)	Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna (1)	Kovács Istvánné (17)	Kovácsné Nagy Zsuzsanna (102)
Érettségi (összesen 78 adat) 39%	10%	12%	8%	1%	8%	61%

Az adatok között a második legnagyobb csoportot az érettségivel rendelkezők alkotják, ők a teljes névadat 39%-át teszik ki (22. ábra). A csoporton belül 61%-os arányban fordul elő a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus. Elég nagy eltéréssel (12%-os előfordulással) érdekes módon az a változat követi, mely szerint a feleség vezetéknevét felváltja a férj vezetékneve, így *Nagy Zsuzsanna* a *Kovács Zsuzsanna*

formát viseli a házasságkötés után. 10%-os előfordulással a saját név megtartása a harmadik helyen áll. Egyenlő arányban, 8–8%-os előfordulással szerepel ebben a csoportban a hagyományos *Kovács Istvánné* forma, illetve a legújabb változat, a kettős családnév használata: *Kovács-Nagy Zsuzsanna*. Csupán 1%-ban van jelen a *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* típus, s más csoportban nem is fordul elő, az összes adatnak csupán a 0,5%-át teszi ki.

Ezen adatokat összevetve a 2003-as eredményekkel, a következő változásokról számolhatok be: az akkori legnépszerűbb forma szintén a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* volt, melyet a hagyományosnak mondott *Kovács Istvánné* típus követett, mely most kissé háttérbe szorult, s helyét a *férj vezetékneve + a feleség utóneve* típus váltotta fel. Ez a forma három évvel ezelőtt a harmadik helyen állt, mára azonban maga mögé szorította a klasszikus típust. Nagy előretörés látszik a saját név megtartásának esetében is. Míg 2003-ban a válaszadóknak csupán 4,8%-a választotta ezt a típust, mára 10%-os népszerűséget mutat.

A szakmunkás végzettséggel rendelkezők névválasztása

23. ábra

Az egyes típusok összes előfordulása → Legmagasabb iskolai végzettség ↓	<i>Nagy Zsuzsanna</i> (44)	<i>Kovács Zsuzsanna</i> (19)	<i>Kovács-Nagy Zsuzsanna</i> (17)	<i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i> (1)	<i>Kovács Istvánné</i> (17)	<i>Kovácsné Nagy Zsuzsanna</i> (102)
Szakmunkás (összesen 30 adat) 15%	16%	7%	3%	0%	14%	60%

A megvizsgált névanyag 15%-a érettségivel nem rendelkező, szakmunkásképzőt végzett adatközlőtől származik (23. ábra). Ebben a csoportban szintén a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus a legnépszerűbb, a hölgyek 60%-a ezt a nevet választotta, melyet a saját név megtartása követ 16%-os előfordulással, és 14%-ban van jelen a hagyományos típus. Még ennél kevesebb számban, 7, illetve 3%-os előfordulást

mutat a férj vezetéknevéhez kapcsolva a feleség utóneve és a kettős családnév választása.

Általános iskolai végzettséggel rendelkezők névválasztása

24. ábra

Az egyes típusok összes előfordulása→ Legmagasabb iskolai végzettség ↓	<i>Nagy Zsuzsanna</i> (44)	<i>Kovács Zsuzsanna</i> (19)	<i>Kovács-Nagy Zsuzsanna</i> (17)	<i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i> (1)	<i>Kovács Istvánné</i> (17)	<i>Kovácsné Nagy Zsuzsanna</i> (102)
8 általános (összesen 9 adat) 4,5%	10%	0	0	0	45%	45%

Az összes adatnak 4,5%-a olyan adatközlőktől származik, akik csak általános iskolai végzettséggel rendelkeznek (24. ábra). Az ő esetükben csupán három típus szerepel: egyforma arányban van jelen (45–45%-ban) a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* és a *Kovács Istvánné* típus, illetve 10%-os előfordulással a saját név megtartása (*Nagy Zsuzsanna*). Közülük senki sem választotta a legújabb *Kovács-Nagy Zsuzsanna* típust, sem a férj vezetéknevének felvételét és a leghosszabb *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* formát sem. A hagyományos típus ebben a csoportban fordul elő a legnagyobb arányban, ugyanakkor az általánosan legnépszerűbbnek nevezhető *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma ugyanilyen arányú megjelenése az előző csoportokban való előfordulásához képest számomra kevésnek tűnik. A következőkben bemutatom az iskolázottsági szempontú elemzést az egyes típusokra lebontva.

Az egyes típusok vizsgálata az iskolázottság szemszögéből

1. A Kovácsné Nagy Zsuzsanna típus

25. ábra

	8 általános (9)	Szakmunkás (30)	Érettségi (78)	Főiskola vagy egyetem (83)
Kovácsné Nagy Zsuzsanna (összesen 102 adat) 51%	4%	18%	47%	31%

A Kovácsné Nagy Zsuzsanna típus 1974-es törvénybe iktatása óta a legnépszerűbbnek mutatkozik a nők körében, hiszen utal a családi állapotra, ugyanakkor megtartja a nő születési nevét is, lehetőséget adva a megszólításra, azonosításra. Az összes adat közül a legnagyobb mennyiségben van jelen (51%). Az érettségizettek körében a legnépszerűbb, ezt követi a diplomások névviselése, majd a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők és az általános iskolát végzettek (25. ábra). A diplomások szívesebben megtartják saját nevüket a férj nevének felvétele nélkül, míg a felsőfokú végzettséggel nem rendelkezőknél ez a fajta név a második – harmadik helyre szorul vissza.

2. A Kovács Istvánné típus

26. ábra

	8 általános (9)	Szakmunkás (30)	Érettségi (78)	Főiskola vagy egyetem (83)
Kovács Istvánné (összesen 17 adat) 8,5%	24%	24%	34%	18%

A *-né* toldással használt asszonynev (Kovács Istvánné) a nő férjétől való függőségét fejezi ki, ráadásul ez a forma teljesen elrejtí az asszonyok saját nevét, nem ad lehetőséget a megszólításra és a második tagot vizsgálva abban is elbizonytalanodunk, hogy tulajdonnévről van-e szó egyáltalán. Az *Istvánné*, *Jánosné*, *Józsefné* mint utónév nem adnak lehetőséget sem az azonosításra, sem a megkülönböztetésre, így végső soron azt mondhatjuk, hogy nem is igazi tulajdonnév. De mivel a *-né* képző nem a személynév, hanem a teljes egyéni név toldaléka (*Kovács István*) + *né* és nem *Kovács* + *Istvánné*, akkor azt kell mondanunk, hogy az asszonyoknak ezen névforma viselésékor nincs is személynévük.

Az érettségizettek csoportja kedveli leginkább ezt a hagyományos formát, s az előzőekből következik, hogy a diplomások körében nem nagyon jelentős. Az általános iskolai végzettségűek és a szakmunkás képzőt végzettek között egyenlő arányban van jelen ez a forma (26. ábra).

3. A *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* típus

27. ábra

	8 általános (9)	Szakmunkás (30)	Érettségi (78)	Főiskola vagy egyetem (83)
<i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i> (összesen 1 adat) 0,5%	0	0	100%	0

A *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* típus csak az érettségivel rendelkezők körében fordul elő egy esetben, más csoport tagjai nem választották (27. ábra).

4. A Kovács-Nagy Zsuzsanna típus

28. ábra

	8 általános (9)	Szaktmunkás (30)	Érettségi (78)	Főiskola vagy egyetem (83)
Kovács-Nagy Zsuzsanna (összesen 17 adat) 8,5%	0	8%	34%	58%

A két családnév összekapcsolásával keletkezett házassági nevet a felsőfokú diplomával rendelkezők választották a legtöbbször, míg akik nem tanultak tovább semmilyen középfokú oktatási intézményben, egyáltalán nem választották ezt a névtípust (28. ábra). Az érettségizettek körében valamivel gyakrabban fordul elő, mint a szaktmunkás bizonyítványt szerzett nők esetében. Ezen típus viselésének kritériumairól külön rendelkezik a törvény, mely szerint „a házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet”. (2002. évi XLIV. törvény 1. § (5). bekezdése) Ha tehát a gyermek örökli a szülők kettős családi nevét, ő már nem kapcsolhatja hozzá a leendő férje vagy felesége szintén kettős családi nevét. Ebben az esetben választania kell, hogy kettős családi nevének melyik tagját kapcsolja össze házassági névként a más fél nevével.

5. A Kovács Zsuzsanna típus

29. ábra

	8 általános (9)	Szaktmunkás (30)	Érettségi (78)	Főiskola vagy egyetem (83)
Kovács Zsuzsanna (összesen 19 adat) 9,5%	0	11%	47%	42%

Annak ellenére, hogy a szakemberek nem támogatták a *Kovács Zsuzsanna* típus hivatalossá válását, egyre népszerűbbé válik az asszonyok körében. Kellemetlenséget okozhat, ha nem tudjuk eldönteni *Kovács Zsuzsanna*-ról, hogy egyedülálló vagy férjnél van. Gondolhatjuk leányanyának vagy vénlánynak is. Ráadásul a házasság felbomlása után *Kovács Zsuzsanna* ha újra házasságot köt, az új házasságba a *Kovács Zsuzsanna* nevet mint saját nevét viszi, így lehet a neve *Molnár* vezetéknevű férjével való házasságkötés után *Molnárné Kovács Zsuzsanna*. Ez a névhasználati forma az érettségizettek körében a legnépszerűbb, míg az általános iskolai bizonyítvánnyal rendelkezők ezt a formát nem választották egyetlen esetben sem (29. ábra).

6. A Nagy Zsuzsanna típus

30. ábra

	8 általános (9)	Szakmunkás (30)	Érettségi (78)	Főiskola vagy egyetem (83)
Nagy Zsuzsanna (összesen 44 adat) 22%	3%	11%	18%	68%

A saját nevét összesen 44 nő tartotta meg, s közülük legtöbben felsőfokú végzettséggel rendelkeznek (30. ábra). Ez egyáltalán nem meglepő, hiszen ők alkotják a társadalomnak azt a rétegét, akik tudományos területeken kiemelkedőt alkothatnak, ezért nem szívesen változtatják meg nevüket. Ezt mutatták FERCSIK ERZSÉBET és ZAHUCZKY MÓNKA már bemutatott kutatásai is (FERCSIK 2002; ZAHUCZKY 1997). Az érettségizettek és a szakmunkásképzőben végzettek körében kis arányban fordul elő, a csupán általános iskolai végzettséggel rendelkezők közül pedig csak egy nő tartotta meg a saját nevét.

A különböző névformák népszerűsége az életkor függvényében

Életkor alapján hat csoportba soroltam az adatokat, megkülönböztetve a 20 év alatti fiatalokat, a 40 év fölöttieket, és köztük még négy korcsoportot határoztam meg ötévenkénti kategóriákba sorolva: a 20 és 24 év közöttieket, a 25 és 29 év közöttieket, a 30 és 34 év közöttieket, végül pedig a 35 és 39 év közöttieket. A felosztást az alapján végeztem, hogy milyen munkában eltöltött tapasztalatokkal rendelkezhetnek a nők. A 20 év alattiak nem rendelkezhetnek felsőfokú végzettséggel, a 20 és 24 év közötti fiatalok valószínűleg nem töltöttek még el hosszabb időt munkaviszonyban, így kevés esély van arra, hogy kimagasló sikereket értek volna el a szakmájukban. A 25 és 29 év közöttiek már munkába állt fiatalok, akik néhány évet töltöttek munkahelyen. A 30 és 34 év közötti fiatalok már akár tízéves munkaviszonnyal is rendelkezhetnek, mely mindenképpen hatással lehet a névválasztásukra. A 35 év felettek között valószínűleg találhatunk olyan válaszadókat, akik másodjára házasodnak, s ők talán alaposabban meggondolják a névválasztást. A 40 év fölötti nőktől származó adatokban tükröződhet a hagyományos formához való ragaszkodás. Ezen feltevésekre kerestem a választ az elemzés során. A táblázatban azonos színnel jelöltem a két legnépszerűbb formát, illetve külön színnel a harmadikat (31. ábra).

31. ábra

Életkor→ Választott névtípus ↓	20 év alatt (1)	20 –24 év (30)	25 –29 év (98)	30 – 34 év (44)	35 – 39 év (14)	40 év fölött (13)
<i>Kovácsné Nagy Zsuzsanna</i>	100%	63%	54%	39%	50%	38%
<i>Nagy Zsuzsanna</i>	0	10%	23%	27%	36%	16%
<i>Kovács Zsuzsanna</i>	0	7%	10%	11%	7%	8%
<i>Kovács Istvánné</i>	0	13%	4%	7%	7%	38%
<i>Kovács-Nagy Zsuzsanna</i>	0	7%	9%	14%	0	0
<i>Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna</i>	0	0	0	2%	0	0

A táblázatból egyértelműen látszik, hogy melyik korosztályban mely típusok milyen arányban fordulnak elő, nem kívánom a számszerű elemzést részletesebben bemutatni, de néhány tendenciára felhívom a figyelmet.

A válaszadók legnagyobb része – mintegy a fele (49%) – 25 és 29 év közötti életkorú, ők már vélhetően néhány éves munkavisztonnyal rendelkeznek. Választásuk egyértelműen mutatja, hogy a manapság házasodni szándékozók körében leggyakrabban viselt házassági név a férj vezetékneve a *-né* képzővel, mely után áll a nő saját neve (*Kovácsné Nagy Zsuzsanna*). Ez a forma ugyanis náluk 54%-os aránnyal mutatkozik a legnépszerűbbnek. Ezt követi a saját név megtartása 23%-os előfordulási aránnyal, majd a harmadik helyen áll az idegen mintára létrejött *Kovács Zsuzsanna* forma, amely – a legfiatalabb korosztály kivételével – a többi csoportban is jelen van, de előfordulása csupán néhány százalék. Utolsó két helyen áll a kettős családnév, illetve a hagyományos forma, mely nem tünteti fel a nő egyéni nevét semmilyen formában. Ennek a hosszabb változata azonban, amelyben a férj nevéhez kapcsolt *-né* képző után áll a feleség teljes neve, nem is jelenik meg. Erre csupán egy csoportban van példa, a 30 év fölöttiek esetében.

A házasulandók 22%-a 30 és 34 év közötti életkorú, s nem meglepő módon számukra is a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* névtípus bizonyult a legnépszerűbbnek, melyet – akárcsak az egy korcsoporttal fiatalabbak esetében – a saját név megtartásának szokása követ, s ezután következik a két családnév összekapcsolása.

A 20 és 24 év közötti fiatal hölgyek körében 63%-os arányban vezet a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* típus. Ebben a korcsoportban a legkiugróbb a népszerűsége. Ez arra enged következtetni, hogy számukra nagyon fontos az egyéni nevük megtartása, sőt 10%-os arányban megtartották a saját nevüket, s semmilyen formában nem viselik a férjük nevét. A hagyományos *Kovács Istvánné* formát 13%-ban választották, s egyenlő arányban, 7 – 7%-ban használják az összekapcsolt vezetéknevet, illetve a férj vezetéknevét a saját utónév előtt.

A 35 és 39 év közötti fiatalok esetében az első két helyen az eddigi legnépszerűbb *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma és a saját név megtartása áll. Érdekes módon egyikük sem választotta a két családnév összekapcsolását, valamint a férj teljes nevéhez a saját név kapcsolását, de a hagyományos *Kovács Istvánné* forma és a férj vezetéknevének felvétele előfordul.

Találkoztam néhány 40 év feletti hölgy adatával is. Az ő számukra már nem annyira egyértelmű a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma sikere. 38 – 38%-os előfordulással áll az első helyen a hagyományos *Kovács Istvánné* típussal. Majdnem elhanyagolható esetben fordul elő náluk a saját név megtartása, illetve a férj vezetéknevének felvétele, a két családnév összekapcsolására nincs is példa.

A legfiatalabb korosztályból csupán egy adatközlőm volt, aki a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma szerint viseli a nevét, így ebben a csoportban ez az arány 100%-osnak mondható.

A legnépszerűbb névhasználati formák az összes korcsoportban a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* és a saját név megtartása. E két forma az összes adat 73%-át teszi ki. Érdekes, hogy míg a hagyományosnak mondott *Kovács Istvánné* forma, mely semmilyen formában nem őrzi az asszony saját nevét, 8,5%-ban van jelen, addig a valamivel demokratikusabb *Kovács Istvánné Nagy Zsuzsanna* típus csupán 0,5%-os előfordulást mutat.

A nyelvészek által oly nagyon „elítelt” *Kovács Zsuzsanna* névforma még a hagyományos alaknál is gyakrabban, 9,5%-ban fordul elő.

A két családnév összekapcsolásából keletkezett asszonynév ugyanolyan arányban fordul elő, mint a hagyományos *Kovács Istvánné*.

Mivel a húsz éves kor alatti korcsoportból csupán egy adatközlő van, aki a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* formát választotta, nem tudok következtetést levonni, hogy a választását befolyásolta-e a végzettség vagy egyéb motivációja volt erre a típusra.

Az eggyel magasabb korosztályban szintén ezt a formát választotta a többség. Megjelenik azonban a kettős családnév viselése és a férj vezetéknevének felvétele is. Nem jellemző, hogy a munkájuk során szerzett tapasztalatok vagy sikerek befolyásolnák a saját név megtartása irányában, mely alig mutat nagyobb előfordulást a férj vezetéknevének felvételétől.

A harmincas éveik felé közeledve a nők egyre nagyobb számban tartják meg a születési nevüket a házasságban. Ez talán magyarázható azzal a feltevéssel, hogy a munkájuk során szerzett ismertség miatt nem szívesen változtatják meg a nevüket. Szintén ebben a korosztályban csökken a hagyományos forma előfordulása, de jelen van a férj vezetéknevének felvétele is.

A harminc év feletti nők esetében tovább nő a saját név megtartásának népszerűsége. Ugyanakkor a férj vezetéknevének viselése is emelkedett, és ugyan ez mondható el a kettős családnév használatáról is.

A harmincöt év feletti esetében a legnagyobb a saját név megtartásának az aránya, s úgy gondolom, megállja a helyét a véleményem, hogy a második házasságkötéskor jobban meggondolják a nők, hogy felvegyék-e a férjük nevét. (Arról nincsenek adataim, hogy az adatközlők hányadik házasságuk előtt állnak, de a személyes beszélgetések során többen is úgy vélekedtek, hogy a második házasságban már nem vennék fel a férjük nevét.)

A negyven év feletti nőknél megfigyelhető a hagyományos formához való ragaszkodás, mellyel azonos arányban van jelen a *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* forma. Ebben a korcsoportban az előzőekhez képest csökken a saját név megtartásának népszerűsége.

Mivel a 200 adat között egyetlen olyan férfitől származó adatot sem találtam, aki megváltoztatta volna a nevét a házasságkötés után, ezért végeztem egy kérdőíves

felmérést, melyben arra vonatkozóan tettem fel kérdéseket, hogy az embereknek mi a véleményük arról a lehetőségről, hogy a férj is viselhet házassági nevet, valamint, hogy mi motiválhat egy férfit arra, hogy a felesége nevét viselje. Ötven adatot sikerült beszerezni, köztük 25 férfi és 25 nő véleményét, az adatközlőket véletlenszerűen választottam ki az ismerőseim közül. A következő fejezetben ezen kutatás eredményeit mutatom be. A kérdőívet mellékletben csatoltam.

3. A férfiak házassági névviseléséről alkotott vélemények

A kérdőív első pontjában a válaszadók véleményére voltam kíváncsi a férfiak házassági névviseléséről. Először a férfiak véleményét mutatom be. Előre megadott lehetőségek közül választhattak a megkérdezettek, valamint lehetőséget biztosítottam az egyéni vélemények kifejtésére is. A válaszadók nagy részének tetszik a névválasztás lehetősége, de – amint az a kutatásomból is kiderült – nem ragaszkodnak a házassági név viseléséhez. Nyolcan teljesen abszurdnak tartják, hogy felvegyék a feleségük nevét, négyen nem értenek egyet vele, de ha a párjuk azt kívánja, akkor felvennék. Két válaszadó vallja azt a nézetet, hogy egyenjogúságban élünk, ezért ha a nőnek van asszonyneve, akkor a férfi is viseljen házassági nevet.

A másik kérdésem az volt, hogy milyen motivációs tényezőt tudnak elképzelni arra az esetre, ha a férj mégis felveszi a felesége vezetéknevét, vagy összekapcsolja vele a sajátját. Szintén előre megadott válaszlehetőségek közül választhattak. A legtöbben a szerelmet jelölték meg motivációs tényezőként, csupán öten tekintik meghatározó tényezőnek a név esztétikumát, ketten pedig a feleség családja melletti elkötelezettséget vélték a legfontosabbnak. Számomra meglepő volt, hogy senki nem jelölte a név hosszát mint motivációs erőt, sem a férj foglalkozását és az ebből következő ismertségét. Ketten nem tudtak nyilatkozni, mert annyira abszurdnak tartják a férfiak házassági névviselését, hogy el sem tudják képzelni, mi motiválhat erre egy férfit. Öten megfogalmazták egyéni véleményüket. Közülük három férfi szerint a névhasználat a kívüllágnak szól, semmit nem mond az egyénről, ezért ha valaki felveszi a házastársa nevét – és ez érvényes az asszonynévhasználatra is, nemcsak a férfiak házassági nevére –, az összetartozásukat fejezi ki. Véleményük szerint, ha a kapcsolat teljes, és mindkét fél számára kielégítő, akkor nincs szükség arra, hogy ezt kifeje is mutassák. Ha a pár ezzel mutatja a kívüllágnak az összetartozást, akkor a kapcsolat már kihűlt.

Egyikük szerint a nemi szerep ellen szól, ha a férfi felveszi a felesége nevét. Egy másik válaszadó úgy gondolja, hogy aki másnak a nevét viseli, az nem vállalja fel saját személyiségét.

A férfiak tehát továbbra sem hajlanak az egyenjogúság ilyen módon való érvényesítésére. Arra nem tértem ki a kérdőívek készítésekor, hogy mi a véleményük az asszonynév eltörléséről.

A nők is nagyjából hasonlóan gondolkodnak a férfiak házassági névviseléséről. Többségüknek – akárcsak a férfiak többségének – tetszik a lehetőség, abban van azonban különbség, hogy a nők közül sokkal többen hajlanak arra, hogy ha a férjük szeretné felvenni a nevüket, annak ellenére, hogy nekik nem tetszik ez a névhasználat, támogatnák a párjukat.

Míg a férfiak közül nyolcan tartják abszurdnak, a nők között hatan vannak azon a véleményen, hogy a szokás és a hagyomány ellen szól, ha a férj használja a felesége nevét. Az indoklásokban többen meg is jegyzik, hogy ez olyan, mintha a feleség viselné a nadrágot, és ez nincs rendjén. Ketten azt nyilatkozták, hogy mindenkinek van saját neve, viselje azt.

Arra a kérdésre, hogy minek a hatására veszi fel a férfi a felesége nevét, a legtöbben – akárcsak a férfiak – a szerelmet jelölték, illetve vele egyenlő arányban a feleség családja iránti elkötelezettséget. Ez utóbbi a férfiaknál csak két esetben volt motivációs tényező. A névesztétika és a feleség ismertsége egyenlő arányban fordult elő, a név hosszúságát pedig egy esetben jelölték. Akárcsak a férfiaknál, a nők válaszai között sem szerepelt motivációként a férj ismertsége, foglalkozása. Ketten nem nyilatkoztak, mert nem tudják, hogy mi lehet a motiváció. Egy válaszadó úgy gondolja, hogy legfeljebb akkor vegye fel a férj a nő vezetéknevét, ha nincs a feleség családjában fiú utód, aki tovább vinné a családi nevet, így majd a születendő gyerekekre hagyományozódik. Egy hölgy leírta a saját történetét: Ő visszavette a leánykori nevét, mert zavarta, hogy a keresztnéve *Józsefné* volt. „*Mintha nem is önmagam lettem volna.*” – írta. S valóban, ez a hagyományos formával szembeni ellenvetés több ízben felmerült már a dolgozatomban.

Összefoglalva a férfiak és a nők véleményét, a vizsgálat azt tükrözi, hogy a többség szimpatizál az újfajta névhasználattal, de amikor a saját nevééről van szó, inkább nem változtatna rajta. Sokan idegenkednek tőle, de a válaszadók egynegyede

változtatna álláspontján, ha a párja azt kérné tőle. Mind a férfiak, mind a nők az érzelmi tényezőt sorolták az első helyre, amely miatt összekapcsolják a vezetéknevüket a párok, vagy a férj felveszi a felesége nevét. Kevesen érzik azt, hogy ez csupán a külvilág felé való mutatás.

A válaszokból az tűnik ki, hogy az emberek többsége hagyománytisztelő, és nehezen nyit az új felé. Egy válaszdó divatjelenségnek nevezte ezt a névhasználatot, akárcsak KÁLMÁN BÉLA és SZABÓ T. ATTILA az 1970-es években oly nagy vitát kiváltó új asszonynévtípust (KÁLMÁN 1989: 74, SZABÓ T. 1970: 51. Idézi: FERENCZY 1972: 467).

A felmérés eredménye tehát nem mond ellent a korábbi kutatásom eredményének, mely szerint 200 férj-jelölt közül egy sem változtatja meg a születési nevét a házasságkötéskor.

Befejezés

A fenti tanulmányok részletes bemutatása után szükségesnek tartom az átfogó összefoglalást, hiszen a bemutatott vizsgálatok nagyon sok területre kiterjednek.

Az elmúlt néhány évszázad során végig jelen volt nyelvünkben a férj nevéhez kapcsolt *-né* toldattal jelölt asszonynév-típus, mely azt jelképezte, hogy a nők a férjük birtokát képezik. Az első példákat már a XIII. századi forrásainkban megtaláljuk. A XVI. századra kibővült a lehetséges asszonynévtípusok köre, a hivatalos megnevezés azonban még ekkor is a *férj teljes neve + né* toldat volt. A nők társadalmi szerepének változásával kivívták maguknak az egyenjogúságot a névviselés területén is. 1952-ben született meg az első törvény, amely szabályozta az asszonynév-viselést. Ez alapján a nő a házasságkötés után viselheti a születési nevét vagy a férje nevét a házasságra utaló toldással, melyhez vagy hozzákapcsolja a saját nevét vagy sem. Heves viták előzték meg az 1974. évi törvénymódosítást, melynek értelmében lehetőség nyílt arra, hogy a feleség a férje vezetéknevéhez kapcsolja a saját utónevét. Ez az asszonynév idegen eredete, valamint félreérthető jelentése miatt nem volt népszerű a szakemberek körében, a gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogy szükség volt rá, hiszen sokan élnek ezzel a lehetőséggel. Ebben az évben vált hivatalossá a férj vezetéknevéhez kapcsolt *-né* toldat és az utána álló születési név használata is. Napjainkban ez a forma a legkedveltebb a hölgyek körében, hiszen utal a nő családi állapotára, de megőrzi a saját nevet is. 2002 óta az uraknak is módjukban áll házassági nevet viselni, két lehetőség közül választhatnak. A gyakorlatban ez még nem valósul meg, hiszen a vizsgált 200 adatból egyet sem találtam, ahol a férj bármelyik formában is felvette volna a felesége vezetéknevét.

Az asszonynevek azonban nem csupán diakronikus vizsgálatban mutatnak változatosságot, hanem szinkron vizsgálatot is végezhetünk, mely szintén színes eredményekhez vezet. Különböző névhasználati szokások jellemzőek az egyes társadalmi rétegek képviselőire. A tanárnők már az 1970-es években a mára divatosná vált *Kovácsné Nagy Zsuzsanna* formát kedvelték, így a saját név mellett tették le voksukat. A művészi és a tudományos élet területein már évtizedekkel ezelőtt is jellemző volt a születési név megtartása, míg az alsóbb társadalmi rétegek körében inkább a hagyományos formát kedvelték a nők.

Az asszonynevek vizsgálata a nyelvészetnek olyan peremterületén elhelyezkedő kérdéseket tárgyalja, melyek szoros összefüggésben állnak a nők mindenkori társadalmi megítélésével. Mennyire tekinti a társadalom a nőket a férfi birtokának vagy önálló személyiségnek? Elítéli-e az elvált nőket? Hogyan viszonyul az özvegyasszonyokhoz? A nő önmagát mennyire tekinti a férje tulajdonának vagy egyenrangú társának? Ezen kérdésekre adott válaszok mind tükröződnek a névhasználatunkban. A mai asszonynev-használat azt mutatja, hogy az idősebb generáció képviselői szívesen veszik fel férjük teljes nevét, így ők jobban ragaszkodnak a hagyományos nemi szerepekhez, míg a fiatalabbak közül kevesebben gondolkodnak így, a többségük inkább megtartja a születési nevét, vagy elé teszi a férje vezetéknevét a hozzá kapcsolt *-né* toldalékkal.

Mint ahogy minden nyelvi változás először a beszélt nyelvben megy végbe, s ezt követi az írás, az asszonynevek esetében is azt mondhatjuk, hogy ha megszületik az igény egy újfajta névhasználatra, hosszú éveknek kell eltelni, hogy törvény rögzítse, és írásban szentesítse azt. Ez figyelhető meg az élőnyelvben használatos asszonynev-formák sokszínűségéből, melyekkel szemben a törvény csak néhány formát rögzít. A nyelvünk azonban nagyon gazdag és a hétköznapiak során sokféle megnevezéssel találkozhatunk. Ahogy LACZKÓ KRISZTINA kutatásából kiderült, a nők ennek ellenére meg vannak elégedve a lehetséges asszonynevek számával, nem tartanak igényt további formákra (LACZKÓ 1996).

A férfiak házassági neve a fent említett tendenciára ellenpélda, ugyanis a kutatásom azt bizonyítja, hogy nincs igény a férfiak körében házassági névviselésre.

Az asszonynevek alakulásának több évszázadot átölelő vizsgálatának ismeretében azt mondhatom, hogy a magyar nyelvhasználat olyannyira ragaszkodik a hagyományokhoz, hogy a közeljövőben nem számíthatunk számottevő változásra ezen a területen.

Irodalom

Az 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról.

Az 1974. évi I. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról.

A 2002. évi XLIV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról.

A magyar helyesírás szabályai. 1993. Budapest.

A magyar nyelv történeti–etimológiai szótára. 1970. Budapest.

D. BARTHA KATALIN (1958): *Magyar szóképzés története.* Budapest.

CSÜRY BÁLINT (1926): A -nő (-né) történetéhez. In: *Magyar Nyelv.* 22. Budapest. 280–1.

DEBRECENI ANIKÓ–BALOGH LAJOS (1995): Magyar asszonynevek a Kárpátalján. In: *Magyar Nyelv.* 91. Budapest. 340–5.

FARKAS FERENC (szerk.) (1992): *Tulajdonnév-használatunk.* Budapest.

FERCSIK ERZSÉBET (2002a): A tanári mesterséget űző nők asszonynevéről. In: *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére.* Szerk. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ–KOVÁCS MÁRIA. Miskolc. 41–5.

FERCSIK ERZSÉBET (2002b): A házas nők névviselése a XX. század utolsó éveiben – öt év statisztikáinak tükrében. In: *Névtani Értesítő.* 24. 99–107.

FERENCZY GÉZA (1972): Férjes nőink névviselése és egyenjogúságuk. In: *Magyar Nyelv.* 68. Budapest. 462–71.

FÜLÖP LÁSZLÓ (1983): Női és asszonyneveink XVI. századi levelekben. In: *Névtani Értesítő.* 8. Budapest. 53–9.

B. GERGELY PIROSKA (1993): Az erdélyi asszonyok régi megnevezéseiről. In: *Névtani Értesítő.* 15. Budapest. 118–25.

- B. GERGELY PIROSKA (1995): Mesterségűző asszonyemberek megnevezései az erdélyi régiségben. In: *Magyar Nyelv*. 91. Budapest. 186–91.
- GRÉTSY LÁSZLÓ–KOVALOVSKY MIKLÓS (szerk.) (1985): *Nyelvművelő kézikönyv*. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY (1994): *Magyar tulajdonnevek*. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY (2003): *Általános és magyar névtan*. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY (2003): Művészasszonyok névhasználata Szentendrén. In: HAJDÚ MIHÁLY: *Válogatott tanulmányok*. Budapest. 274–89.
- HEXENDORF EDIT (1963): A nőket jelölő névformák használatának kérdéséhez. In: *Magyar Nyelvőr*. 87. Budapest. 422–35.
- KÁLMÁN BÉLA (1989): *A nevek világa*. Debrecen.
- KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND (1961): *Személyneveink 1500-tól 1800-ig*. Budapest.
- KERTÉSZ MANÓ (1909): Nő, né. In: *Magyar Nyelvőr*. 38. Budapest. 122–3.
- LACZKÓ KRISZTINA (1996): A mai asszonynévhasználat Budapesten. In: *Magyar Nyelvőr*. 120. Budapest. 161–7.
- LAZICZIUS GYULA (1943): Átmeneti szókatégoriák. In: *Nyelvtudományi Közlemények*. 51. Budapest. 14–25.
- LEHR VILMOS (1892): A 'nő' és 'né' használatához. In: *Magyar Nyelvőr*. 21. Budapest. 295–300.
- MIZSER LAJOS (1985): Keresztneveink néhány problémája. In: *Név és névkutatás. Az Inczeffi Géza halálának 10. évfordulóján rendezett emlékülés előadásai*. Szerk. BÉKÉSI IMRE. Budapest. 155–8.
- NÉMETH K. BÓDOG (1980): A -né képző történetéhez. In: *Magyar Nyelv*. 76. Budapest. 461–2.
- Népességnylvántartási Füzetek*. 1999. Belügyminisztérium.

- ÖRDÖG FERENC (1975): Az asszonyok megnevezése a népnyelvben. In: *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*. 140. Budapest. 69–72.
- PAIS DEZSŐ (1951): A -né képzők. In: *Magyar Nyelv*. 47. Budapest. 1–12.
- PAPP LÁSZLÓ (1960): A nők megnevezése a XVI. század második felében. In: *Magyar Nyelvjárások*. 6. Budapest. 56–89.
- RAÁTZ JUDIT (2002): Női neveink az Új magyar utónévkönyvben. In: *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. Szerk. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ–KOVÁCS MÁRIA. Miskolc. 151–4.
- J. SOLTÉSZ KATALIN (2003): *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN (1989): Név kutatás és névkultúra. In: *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján*. Szerk. BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC. Zalaegerszeg. 13–8.
- TAKÁCS JUDIT–VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2002): Gondolatok a magyar hivatalos személynévhasználatról az uniós csatlakozás tükrében. In: *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. Szerk. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ–KOVÁCS MÁRIA. Miskolc. 182–5.
- TOPPLER ISTVÁN (1874): A „Nő né” használata. In: *Magyar Nyelvőr*. 3. Budapest. 491–4.
- UGRÓCZKY MÁRIA (1997): *Új magyar utónévkönyv*. Budapest.
- VERES PÉTER (1963): Hogyan nevezzük a nőket? In: *Magyar Nyelvőr*. 87. Budapest. 284–94.
- ZAHUCZKY MÓNICA (1997): Az asszonynévformák változásai városon és vidéken a 70-es és 90-es években. In: *Az V. magyar névtudományi konferencia előadásai. I.* Szerk. B. GERGELY PIROSKA–HAJDÚ MIHÁLY. Budapest – Miskolc. 113–22.

Melléklet

Kérdőív

Kedves Válaszadó!

Magyar nyelvészeti területen, személynevek témájában írom szakdolgozatomat, a nők és férfiak házassági névhasználati szokásait kutatom. Kérem, válaszoljon néhány kérdésemre, mellyel segíti a dolgozatom elkészítését!

Köszönöm!

Pántya Szilvia

A Debreceni Egyetem V. éves magyar szakos hallgatója

1. Neme: Férfi

Nő

2. Születési év:

3. Mi a véleménye a férfiak házassági névviseléséről?

(Kovács László és Kiss Anikó házasságkötése után a férj neve Kovács – Kiss László vagy Kiss László) A megfelelő válasz bekarikázandó!

- a.) Egyet értek azzal, hogy a férj viselje a felesége nevét, hiszen egyenjogúságban élünk
- b.) Tetszik ez a névválasztás, de nem ragaszkodom hozzá, hogy a férfi is viseljen házassági nevet
- c.) Nem értek vele egyet, de ha a párom ezt szeretné, akkor felveszem (támogatom, hogy vegye fel)
- d.) Teljesen abszurdnak tartom, a férfi ne vegye fel a felesége nevét
- e.) Egyéb vélemény:

.....
.....
.....
.....

4. Véleménye szerint mi motiválhatja a férfit, aki felveszi a felesége nevét?

A megfelelő válasz bekarikázandó!

- a.) A feleség ismertsége
- b.) A férj ismertsége
- c.) A férj foglalkozása
- d.) A név esztétikuma
- e.) A név hossza
- f.) A feleség iránt érzett szerelme
- g.) A feleség családja iránti elkötelezettség
- h.) Egyéb vélemény:

.....
.....
.....
.....

Köszönöm a válaszadást!